ASTERISK

NR. 61 MARTS 2012

AARHUS UNIVERSITET
INSTITUT FOR UDDANNELSE OG PÆDAGOGIK (DPU)

TEMA
HJERNENS
INDTOG

HAR DU STYR PÅ **DIN HJERNE**?

FEATURE:
Køn er en kampplads

NIKOLAS ROSE:
Hjernen – den nye sandhed om mennesket

HJERNEMYTER
Stol ikke på brainfood og hjernetest

KAMPEN OM MENNESKET

Af Hanne Løngreen, institutleder for Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet

Arv eller miljø? Biologi eller kultur? Hvad danner et menneske? Spørgsmålet er lige så gammelt som mennesket selv. Alligevel er spørgsmålet igen kommet på dagsordenen.

'Konstruktivisme' og 'biologisme' er to vidt forskellige fortællinger om mennesket og to af tidens mest indflydelsesrige paradigmer inden for humaniora. Gennem flere årtier har en kulturel og social forståelse af mennesket præget den pædagogiske forskning – og det gør den stadig i dag – men i det nye årtusinde er en biologisk fortælling vokset frem, og den betoner, at mennesket er et biologisk og neurologisk væsen.

Takket være stadig mere raffinerede hjernescanninger og nye teknologier er vi kommet meget tættere på hjernen. Vi ved ganske enkelt mere om, hvad der foregår i hjernen. Og den viden forpligter. Nu hedder det ikke kun »ansvar for egen læring«. Vi får også et »ansvar for egen hjerne«. Som den britiske sociolog Nikolas Rose udtaler i dette nummer af Asterisk:

»Vi har alle fået ansvar for at forstå, hvordan vores hjerne påvirker os, og hvilke fremtidige muligheder og risici den rummer. Og ikke mindst ansvar for at handle derefter.«

Nikolas Rose spår, at de nye hjernevidenskaber får lige så stor betydning for det sociale, det politiske og vores personlige selvforhold i det 21. århundrede, som psykologien havde for forståelsen af mennesket i det 20. århundrede.

Og der er da ingen tvivl om, at hjernemennesket er i vælten. Hjerneforskning får i dag megen bevågenhed, også langt uden for videnskabens grænser. Som det fremgår af featureartiklen om kønsforskning, har den nye biologiske fortælling fået så bred appel, at Ekstra Bladet rapporterer om nye neurovidenskabelige landvindinger og refererer til akademiske tidsskrifter inden for *Neuroscience*.

I humaniora får den voksende viden om hjernen en blandet modtagelse. Der er dem, der mener, at hjerneforskningen truer humanioras eksistens. Der er dem, der mener, at hjerneforskning kan give svar på, hvordan mennesket bedst lærer i et klasseværelse. Og så er der de mange, der mener, at hjerneforskning kan bidrage til nye erkendelser om, hvad det vil sige at være – og udvikle sig – som menneske.

Selv tilhører jeg den sidste fløj, som ikke ser hjernemennesket som en trussel mod pædagogikken, men som et vigtigt bidrag til forståelsen af mennesket. Neurologien og den biologiske fortælling om mennesket aflyser ikke pædagogikkens fremtid, for – som vi kan læse i dette nummer af Asterisk – er hjernen og hjernemennesket ikke blot biologi, men også et kulturelt produkt. Hjernen er formbar, særligt hos små børn, men den former sig også gennem hele livet af kulturen og menneskene omkring den. ■

»Selv tilhører jeg den sidste fløj, som ikke ser hjernemennesket som en trussel mod pædagogikken, men som et vigtigt bidrag til forståelsen af mennesket. **Neurologien og den biologiske** fortælling om mennesket aflyser ikke pædagogikkens fremtid.«

ASTERISK

nr. 61
Marts 2012

Tema
Hjernens indtog

Redaktion
Hanne Løngreen
(ansvarshavende redaktør)
Camilla Mehlsen
cme@dpu.dk
Peder Holm-Pedersen
peho@dpu.dk

Redaktionskomité
Frans Ørsted Andersen
Claus Holm
Søren Kjær Jensen
Ida Juul
Jens Christian Nielsen
Dorthe Staunæs

Korrektur
Kirsten Kovacs

Redaktionens adr.
Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
Aarhus Universitet
Tuborgvej 164
2400 København NV

Kontakt til redaktionen
E-mail: *asterisk@dpu.dk*
Telefon: 87 15 18 15

Abonnement
Abonnement er gratis og kan bestilles på www.dpu.dk/asterisk

Design: Hiske Jessen
Forside: Polfoto
Tryk: Scanprint A/S
ISSN nr.: 1601-5754
Oplag: 18.500

Asterisk er et magasin for aktuel uddannelsesforskning. Asterisk udkommer fire gange årligt og er udgivet af Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU). Aarhus Universitet.
Artikler eller illustrationer må ikke eftertrykkes uden tilladelse.

NORDIC ENVIRONMENTAL LABEL
541 006

s. 6

TEMA: HJERNENS INDTOG

S. 6-11 FEATURE

HVORFOR **ÆDER ASKEPOT** MIN DATTER?

Piger er prinsesser, og drenge er pirater. Hvor kommer den stereotype beskrivelse af børn fra? Er det kultur eller biologi? Kampen om kønnet spidser til i pædagogikken, hvor en ny biologisk fortælling om kønnet vinder terræn og leverer en ny forståelse af mennesket.

s. 12

S. 12-15

ANSVAR FOR EGEN HJERNE

De nye hjernevidenskaber får lige så stor betydning for selvet i det 21. århundrede, som den psykologiske forståelse af mennesket fik i det 20. århundrede, siger den verdenskendte sociolog Nikolas Rose.

S. 16 HJERNEN OG PÆDAGOGIKKEN 1

UDSATTE BØRN HAR **MINDRE HJERNER**

Den sociale arv skal brydes i hjernen, men hvordan?

S. 17 HJERNEN OG PÆDAGOGIKKEN 2

TVIVLSOM **HJERNETEST**

Brugen af hjernetest i arbejdet med udviklingshæmmede risikerer at begrænse borgernes udviklingsmuligheder.

S. 18 HJERNEN OG PÆDAGOGIKKEN 3

BRAINFOOD PÅ MENUEN

Mad, der øger vores kognitive evner, er kommet på menuen. Men der er meget lidt videnskabeligt bevis for, at vi kan spise os klogere.

S. 19-21

MENNESKET **SLÅR IGEN**

Om den humane vending. I samfundet og i videnskaberne.

»Vi er trådt ind i den antropocene æra, hvor mennesket har spredt sig udover mange felter og træder frem som den afgørende faktor, men kun for så vidt som det står i forhold til noget andet. Det er den humane vending.«

Professor **Sverre Raffnsøe**

ANDET INDHOLD

S. 24

ISTOCKPHOTO

S. 24-27

BRUGERNE SPRÆNGER UNIVERSITETETS MURE

Ny viden opstår ikke bare bag universitetets mure, men også i klasseværelser. Studerende og brugere af uddannelsesforskning spiller en stadigt større rolle for videnproduktion, og det får brugerdreven forskning og videnudveksling på universiteternes dagsorden.

S. 28-29 HVAD OPTAGER FORSKEREN?

SOCIAL INDIGNATION ER MIN DRIVKRAFT

For lektor Niels Rosendal Jensen er den sociale indignation en drivkraft. Med sin forskning vil han sætte fokus på samfundets barrierer for unge.

S. 32

POLFOTO

S. 32-33

DE ER IKKE TABERE – DE ER OVERLEVERE

Inge Henningsen kaster sit kritiske statistiker-blik på nogle af tidens mange påstande om tabere i uddannelsessystemet. Og det er ikke unge tabere, hun finder bag tallene, men unge, der træffer fornuftige valg i et ufornuftigt uddannelsessystem, hvor man nemt kan *blive* taber.

»Som STATISTIKER bliver man slået af, hvor stor rolle tal – og måden, man behandler dem på – spiller i denne konstruktion af tabere. Ser man nærmere på tallene, er det imidlertid ikke tabere, man ser, men unge, der kæmper med at overleve i et uddannelsessystem, der ikke er tilpasset hverken deres eller samfundets behov.«

Statistiker & seniorforsker
Inge Henningsen

S. 2 LEDER

S. 22-23 KORT NYT
OM FORSKNING OG UDDANNELSE

S. 30-31 NYE BØGER
OM UDDANNELSE OG PÆDAGOGIK

S. 35 KALENDER

MASTERUDDANNELSER 2012

UDDANNELSE, PÆDAGOGIK OG LEDELSE

14 masteruddannelser på Aarhus Universitet, Campus Aarhus og Campus Emdrup (København), med studiestart september 2012.

To nye uddannelser:

- Master i grundskoleundervisning
- Master i dagtilbuds- og indskolingsdidaktik

Introduktion til masteruddannelserne og smagsprøver på de nye uddannelser:

- 13. marts, Campus Aarhus
- 20. marts, Campus Emdrup

Ansøgningsfrist: 1. maj

www.edu.au.dk/master

AARHUS
UNIVERSITET
INSTITUT FOR UDDANNELSE OG PÆDAGOGIK (DPU)

HVORFOR ÆDER ASKEPOT MIN DATTER?

SCANPIX

Piger er prinsesser, og drenge er pirater. Sådan lyder den stereotype beskrivelse af børn, men hvor kommer den fra? Er det kultur eller biologi? Kampen om kønnet spidser til i pædagogikken, hvor en ny biologisk fortælling om kønnet vinder terræn og leverer en ny forståelse af mennesket.

Af Camilla Mehlsen

ALTING ÆNDREDE SIG med et trylleslag. Min toårige datter havde egentlig vænnet sig til, at meget af hendes tøj og legetøj var aflagte ting fra hendes storebror. Vi vidste godt, at der var noget, der boblede – interessen for dukker og lyserøde gevandter – så hvorfor ikke prøve at se Disneys klassiske Askepot-film med hende? Og da den gode fe tryllede græskarret til en karet, og Askepot blev til ballets smukke dronning, ændrede alting sig. Væk med den sorte flyverdragt. Ind med daglige kampe om kjoler og en manisk fascination af Askepot.

Hvor kom det fra? Ligger det vitterligt så indgroet i min datters DNA, at kjoler og prinsesser er vidunderlige, eller er det snarere et spørgsmål om kultur? I dag står spørgsmålet om barnets køn mere centralt i pædagogikken end nogensinde, for køn er blevet den nye ideologiske kampplads for vidt forskellige forskningsretninger og for debattører i den brede offentlighed. ›

Går man til den amerikanske bestsellerforfatter Peggy Orenstein, som senest har skrevet bogen 'Cinderella Ate My Daughter', er der ingen tvivl om, at den lyserøde tendens er en del af kulturen – en 'girlie-girl culture', som hun kalder den. Og vi skal være på vagt over for denne kultur, som legetøjsindustrien søger at fremme, mener Peggy Orenstein, for den fratager samfundets døtre et frit valg.

Bag Peggy Orenstein står flere årtiers kønsforskning, der er præget af fortællingen om, at kønnet er en social konstruktion. Denne fortælling har været fremherskende siden 1970'erne, men den møder voksende modspil. Fra midten af 1990'erne har neurovidenskaben bevæget sig ind på kønsforskningen, der ellers tidligere var forbeholdt sociologer og kulturforskere, der plæderer for det sociale køn. Med neurovidenskaben kommer der vind i en biologisk forståelse af mennesket, og i dag udspiller der sig en ideologisk kamp om kønnet mellem konstruktivister og biologister.

Biologien i højsædet

Den nye biologiske fortælling om mennesket forklarer forskelle på drenge og piger ved at se på menneskets evolutionære udvikling. I dette lys er kønsforskelle primært biologisk betingede og ikke et spørgsmål om kultur.

Sprog- og kognitionsforsker Thomas Wiben Jensen fra Syddansk Universitet har fulgt den biologiske fortællings fremmarch tæt og beskriver den indgående i bogen *Konstruktion og kognition – to tendenser i humaniora og i den offentlige debat* fra 2011.

»Den nye biologiske fortælling handler om, at mænd og kvinder er fundamentalt forskellige, og den fortælling har været en overvældende succeshistorie. Kønsforskelle er blevet et hot emne inden for neurovidenskab og evolutionspsykologi, og der bliver postet en masse penge i det forskningsfelt. Hvis man som forsker gerne vil have fondsmidler, så har man en større chance, hvis man skriver 'neuro' foran. Neurovidenskab er samtidig også blevet mainstream i løbet af ti år,« siger Thomas Wiben Jensen.

»Den nye **biologiske fortælling** handler om, at mænd og kvinder er fundamentalt forskellige, og den fortælling har været en overvældende succeshistorie. **Kønsforskelle er blevet et hot emne inden for neurovidenskab og evolutionspsykologi.**«

Thomas Wiben Jensen

Den nye biologiske fortælling har affødt en lang række populærvidenskabelige bøger og selvhjælpsbøger, som for eksempel *Hvorfor mænd intet husker og kvinder intet glemmer* (2010) og *Hvorfor mænd ingenting fatter og kvinder altid mangler sko* (2008). På dansk grund peger Thomas Wiben Jensen på sexologerne og parterapeuterne Joan Ørting og Carl-Mar Møller som repræsentanter for det evolutionære syn på kønnet.

»Det er en fortælling, familien Danmark kan nikke genkendende til,« siger han og fortæller, at Ekstra Bladet har været en fantastisk kilde til dokumentation for, at neurovidenskabelig forskning har fået en så bred appel, som humanistisk forskning kun kan drømme om.

»Ekstra Bladet skriver en del om sex og køn, og man kan se, at journalisterne læser *Journal of Neuroscience* og *Evolutionary Psychology*, for journalisterne refererer til ny neuroforskning. De ville jo aldrig sidde og læse et spidsfindigt sociologisk teoretisk tidsskrift, men de læser om neurovidenskab, fordi der er en enorm interesse for det. Det har en bred appel, lige så snart man siger, at nu har videnskaben fundet ud af, at man ved hjælp af hjerneskanninger kan forklare menneskers adfærd, for eksempel hvorfor der er flere kvinder end mænd, der vælger at blive pædagoger end ingeniører, og hvorfor kvinder stemmer rødt og ikke blåt. Det er også et udtryk for en længsel efter sikker viden, som er meget udbredt i tiden. I så mange år har tendensen været at problematisere autoriteter, også videnskaben, og nu går bevægelsen den anden vej,« siger han.

Lektor og neurobiolog Theresa Schilhab fra forskningscentret GNOSIS, Aarhus Universitet, har arbejdet med neurovidenskabelige tilgange til læring i flere år og befinder sig i krydsfeltet mellem humaniora og naturvidenskab. Hun mærker tydeligt, at der er kommet en større interesse for det naturvidenskabelige inden for det pædagogiske felt.

»I det omfang skolelærere og undervisere er blevet bedt om at dokumentere de forskellige metoder, de bruger, har det været nødvendigt at vende sig mod noget, der tilsyneladende så mere fast eller konkret ud. Og den type viden kommer typisk fra de naturvidenskabelige discipliner. I dag efterlyser den pædagogiske verden i stigende grad løsninger fra hjerneforskningen,« siger hun.

Hun fortæller, at der i flere årtier ellers har været en modsat tendens, hvor det biologiske syn var fraværende i pædagogikken.

»Der har været en lurende frygt for at se mennesket behavioristisk, og det har bevirket,

KØN ER DEN NYE KAMPPLADS

Skal drenge og piger behandles ens, eller skal forældre, pædagoger og lærere tage afsæt i kønsforskelle i opdragelse og undervisning? Har legetøjsindustrien et ansvar for at fremme stereotype kønskategorier? Kampen om kønnet raser, og i den seneste tid har der været flere eksempler på kønsdebatter:

HAMLEY'S OPGØR MED PINK

Den britiske legetøjsforretning Hamley's besluttede i slutningen af 2011 at nedlægge sine blå og pink etager med legetøj til drenge og piger. Efter 251 år med kønsopdelte etager til piger og drenge samler Hamley's legetøjet i kategorier, ikke i køn. Hamley's har længe modtaget massiv kritik for 'kønsapartheid', men nu er den ære forbi.

LEGO SATSER PÅ PIGER

Verdens tredjestørste legetøjsfabrikant, LEGO, satser nu massivt på pigerne. Det sker efter flere års fokus på klodser til drenge, som har været den største forbrugergruppe for LEGO. Satsningen hedder LEGO Friends og er netop kommet på markedet med de første

POLFOTO

at man har set totalt bort fra, at vi er biologiske væsener,« siger Theresa Schilhab.

Pædagogikkens nye kampplads

Det er i grunden ikke nyt at forstå mennesket som et biologisk væsen, men det nye ved den biologiske fortælling om kønnene er, at den dels har fået en videnskabelig legitimitet, dels at kønsforskellene spores i hjernen. Kønsforskning var indtil for 10 år siden næsten udelukkende 'Gender Research', som er den engelske betegnelse. Fokus var på det sociale køn, mens der var meget lidt forskning i kønsforskelle. Vendepunktet kom, da den britiske udviklingspsykolog Simon Baron-Cohen udgav bogen *Den afgørende forskel: kvinde, mand – hjerne og køn* med den opsigtsvækkende konklusion, at kønsforskelle kan defineres ud fra hjernens køn. Cohens bog bød på en ny faglighed om kønnet, og en lavine af 'Sex Research' blev sat i gang.

Den biologiske fortælling lander ikke blot i Ekstra Bladets spalter, men sætter også tydelige spor i den pædagogiske verden. Når et stigende antal skoler arbejder med kønsopdelt undervisning, er det med afsæt i, at der er biologiske forskelle på drenge og piger. Mange debattører og forskere er også begyndt at sætte deres lid til den biologiske forklaringsmodel, for eksempel når de tager afstand fra den såkaldt 'feminiserede' skole, der taber flere drenge på gulvet.

Når det gælder pædagogiske metoder, er konsulent og neuropsykolog Ann E. Knudsen et eksempel på den voksende interesse for at bruge hjerneforskning til at forklare forskelle på drenge og piger i pædagogiske sammenhænge. Hun har skrevet flere bøger om kønsforskelle med afsæt i hjerneforskning og fungerer som konsulent på skoler, hvor hun eksempelvis hjælper med at afklare, om udsatte børn har neurologiske problemer eller opvækstrelaterede adfærdsproblemer.

På Ann E. Knudsens hjemmeside giver hun et råd til, hvordan man skal behandle drenge for at give dem samme muligheder for indlæring som pigerne:

»Drenges indlæring går via det musiske og det billedmæssige. Det er absurd, at det altid er pigerne, der synger 'Lille Peter Edderkop', når det i virkeligheden er drengene, der har ›

lyserøde og pastelfarvede klodser. LEGO Friends har affødt en massiv kritik af, at LEGO laver kønsstereotypt legetøj. Ligestillingsminister Manu Sareen (R) har på sin Facebook-profil erklæret sig enig i denne kritik. LEGO melder selv ud, at deres klodser bliver mere ligestillede, hvis de formår at henvende sig lige meget til begge køn og ikke – som det er i dag – mest til drengene.

PINK STINKS

Den feministiske britiske kampagne Pink Stinks sigter efter at ramme kønsstereotype produkter og reklamer og har siden 2008 leveret kritik af blandt andre legetøjsforretningen Hamley's.

DEN DAG RIKKE VAR RASMUS, DEN DAG FREDERIK VAR FRIDA

Den tidligere minister for ligestilling, Karen Jespersen, fik i 2008 udarbejdet en todelt pixibog, der skulle ruske op i de stereotype kønskategorier. Børnebogen hedder *Den dag da Rikke var Rasmus - Den dag da Frederik var Frida* og er blevet sendt gratis rundt til børnehaver landet over. Børnebogen har fokus på børns og voksnes forventninger til piger og drenge og kan bruges af pædagoger til at sætte en dialog i gang med børnene. Forud for udgivelsen har Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (nu Institut for Uddannelse og Pædagogik) gennemført observationsstudier i tre børnehaver.

brug for træningen. Måske skulle institutionerne synge nogle frækkere sange, som appellerer til drengene. Ligesom de burde sætte skilte og billeder op i børnehaverne, for drenge kobler i høj grad ord og billeder. Kravlelege er også gode, fordi de styrker koblingen mellem de to hjernehalvdele.«

Den lille forskel i hjernen

I den brede offentlighed kan det da også lyde mere overbevisende og håndgribeligt, at man kan spore kønsforskelle gennem hjernescanninger end ved socialkonstruktivisternes forklaringer om, at køn er noget, man *gør*. Men hvad er mest korrekt – er det hjernen, der afgør de to køns adfærd, eller er det kulturen?

Hvis man spørger neurobiolog Theresa Schilhab fra forskningscentret GNOSIS, Aarhus Universitet, om, hvad hjerneforskningen siger om kønnets 'oprindelse', er hendes klare melding, at vi aldrig får et endegyldigt svar på, om køn er kultur eller biologi. Ifølge Theresa Schilhab arbejder hjernen og kulturen sammen i et komplekst samspil, så det i dag er umuligt at sige, om forskellene i drenges og pigers hjerner er kulturelt eller biologisk bestemt.

»Det hedder sig, at drenges og pigers hjerner har forskellig størrelse. Det er taget som udtryk for, at drenges og pigers hjerner har forskellige størrelser hjernebjælker. Men der er ikke nogen, der stiller spørgsmålet, om det kan skyldes, at vi behandler børnene forskelligt, fordi den ene har en tap, og det har den anden ikke,« siger hun.

Theresa Schilhab fortæller, at hjernen er formbar – eller 'plastisk' – særligt i barnets tidlige år, og det betyder, at kulturen sætter sine spor i hjernen.

»Hjernen er et kulturelt produkt. Hjernen afspejler, hvad den er blevet udsat for. Den biologiske forskel på drenges og pigers hjerner kan i virkeligheden være en kulturel forskel. Vi bliver altid påvirket af de miljøer, vi er i.«

Theresa Schilhab er modstander af, at hjerneforskningen i stigende grad bruges som hjemmel for eksempelvis kønsopdelt undervisning, eller at børnehaver skal behandle drenge og piger forskelligt, fordi de har forskellige hjerner.

»Jeg tror, vi begår en fejl, når vi lægger så meget vægt på kønnet i et læringsperspektiv. For der er så stor individuel variation i, hvordan vi lærer. Den individuelle variation inden for kønnet er større end mellem de to køn. Variationen i hjernens modning fra den ene drengehjerne til den anden drengehjerne er større end fra gruppen af drengehjerner til gruppen af pigehjerner. Det betyder, at det ikke giver mening at snakke om, at drengehjerner lærer forskelligt fra pigehjerner. For hjerner er generelt forskellige,« siger hun.

> »**Hjernen er et kulturelt produkt**. Hjernen afspejler, hvad den er blevet udsat for. Den biologiske forskel på drenges og pigers hjerner kan i virkeligheden være en kulturel forskel.«
>
> Theresa Schilhab

En doven konklusion

Theresa Schilhab går så langt som at kalde det et kulturelt fænomen, at hjerneforskningen er så optaget af kønsforskelle i hjernen.

»Hjerneforskningen skærer det på drenge- og pige-aksen, for i vores kultur skelner vi naturligt nok mellem drenge og piger, men det er ikke nok til at hævde, at der er en biologisk forskel mellem drenges og pigers hjerner. På en måde er det en doven konklusion. For det er så oplagt at sammenligne det ene køns hjerner med det andet køns. Men vi kunne jo sagtens finde på andre fysiske forskelle som for eksempel forskellen på blåøjede og brunøjede,« siger Theresa Schilhab og tilføjer:

»Forstå mig ret. Der er forskel på drenge og piger. Der er forskel på, om man kan føde eller ikke kan føde. Problemet er, at vi også tillægger det en intellektuel forskel. Det er der, jeg stiller mig mere tvivlende. Kan man forestille sig, at når der er så stor individuel forskel fra det ene menneske til det andet, at kønnet faktisk er en barriere, vi ret uproblematisk overskrider? Den barriere kan vi også overskride mellem drenge og piger, hvis vi vil det,« siger hun.

EN NY **BIOLOGISK FORTÆLLING** VINDER FREM

Kønsforskning har siden 1970'erne været forbeholdt kulturfolk og sociologer, men fra midten af 1990'erne har neurovidenskaben og evolutionspsykologien bevæget sig ind på kønnets domæne. Særligt i det nye årtusinde har en biologisk fortælling om kønnet vundet frem både i forskningen og i den brede offentlighed. Aviser, magasiner, radio- og tv-programmer bugner af spørgsmål om køn og seksualitet – om for eksempel karrierekvinder og tabermænd. Bag mange af udsagnene er der en tro på, at mennesket er et biologisk væsen med en adfærd, der kan spores tilbage til stammesamfundet.

»Indtil for et par hundrede år siden så var det jo de mænd, der havde en aggressiv adfærd, en risikovillighed og var udfarende, der havde størst chance for at sætte børn i verden og bringe generne videre. De mænd, der engang var vindere, er blevet de moderne tabere. Omvendt for kvinderne. De, der tidligere havde størst chance for at få generne videre, var dem med de sociale kompetencer, der kunne holde familien sammen. De mere aggressive og ambitiøse kvinder havde jo ikke en chance dengang.«
Professor Niels Egelund, Weekendavisen 23. december 2011

»Genetisk er vi mennesker stadigvæk præget af den arbejdsopdeling, som var udbredt blandt vores ældgamle forfædre. Mens mænd var ude og jage, tog kvinderne sig af at samle planter og svampe. En tidskrævende beskæftigelse, der kræver koncentration og akkuratesse, og som sagtens kan sammenlignes med det at fylde indkøbskurven med de rigtige varer, mener Daniel Kruger fra University of Michigan. »Vores undersøgelse viser, at mændenes shoppingmønstre minder om, hvordan de jagede, mens kvindernes shoppingmønstre minder om, hvordan de samlede,« siger Daniel Kruger.«
Jyllands-Posten 8. december 2009

»Selv om det i 70'erne blev påstået andet, er mandlig og kvindelig seksualitet ret forskellig (...) Mænd kan nemmere dyrke sex for sexens skyld.«
Ekstra Bladet 15. juni 2009

»Den kvindelige hjerne er overvejende programmeret til empati. Den mandlige hjerne er overvejende programmeret til forståelse og system-konstruktion.«
Simon Baron-Cohen i Den afgørende forskel. Kvinde, mand – hjerne og køn, 2003

Kilde: Thomas Wiben Jensen: Kognition og konstruktion. Samfundslitteratur 2011.

Som et tankeeksperiment foreslår hun, at samfundet kan begynde at lave en stram opdeling mellem børn, der er skilsmisseramte, og børn, der ikke er.

»Så kan vi behandle og tale til de skilsmisseramte børn på en bestemt måde, som gør, at deres hjerner opfører sig på en bestemt måde. Og så vil vi pludselig se en fysiologisk forskel,« siger Theresa Schilhab.

Ifølge sprog- og kognitionsforsker Thomas Wiben Jensen er det et spørgsmål om menneskesyn og ideologi, der ligger bag konstruktivisternes og biologisternes bud på kønnet. Han nævner den konstruktivistiske queerteori som et eksempel på en videnskabelig retning, som vedkender sig sit ideologiske islæt.

»Queer rummer bl.a. filosofisk og kulturkritisk teori, men er som bevægelse ærlig om, at den også er en ideologisk og aktivistisk bevægelse. Enhedslisten har for eksempel et queer-udvalg. Queer-teorien bygger videre på den konstruktivistiske præmis om, at den sociale virkelighed er til forhandling, og at den er foranderlig. Hvis vi lærte tingene anderledes, kunne tingene også blive på en anden måde ideelt set. Evolutionspsykologien er det modsatte og bygger på, at der er nogle ting, der ikke er til forhandling. For mig at se har evolutionspsykologien også et ideologisk islæt, selv om de nødig vil vedgå sig det. De vil gerne være Videnskab med stort V,« siger Thomas Wiben Jensen og uddyber, hvad han mener med ideologi:

»Det er ikke, fordi man kan sætte de to videnskabelige retninger på en højre-venstre-akse. Men man kan godt sige, at evolutionspsykologi kan ses som et slags normbevarende projekt, hvor queer-teori definerer sig som normativitetskritik.«

Klasseværelset langt fra skanninger

Theresa Schilhab mener, at hjerneforskningen har fået en indflydelse på den aktuelle debat om læring på en måde, som ikke er valid.

»Der er slet ikke nogen sanktionering af, at hjerneforskere har fået en så stor indflydelse på påstande om, hvordan vi lærer. Men jeg er omvendt ikke i tvivl om, at det naturvidenskabelige, herunder det biologiske, kan bidrage til læringsteori og fx tjene til inspiration på områder, hvor der er behov for nytænkning.« siger hun og henviser til, at det også er positivt, at pædagogikken er begyndt at forstå mennesket som et biologisk væsen.

Som lærer kan man for eksempel forbedre sin undervisning med den biologiske viden, at man primært forstår noget, man selv har oplevet på en kropslig facon; at man styrker sin hukommelse ved at have flere forskellige sensoriske bevægelser i spil; at man lagrer viden bedre, i det øjeblik man forstår noget følelsesmæssigt; at mennesket ikke bare er rationelt tænkende; og at mennesket bliver træt af at lære.

> »**Hjerneforskningen** er bestemt med til at lægge nogle meget væsentlige brikker i forståelsen af mennesket, men den løser ikke ret meget i praksis. Man kan godt hævde, at **neurobiologisk læring** er mindre relevant for en konkret løsning af, hvordan man lærer i et klasseværelse.«
>
> Theresa Schilhab

Theresa Schilhab mener, at den nye viden om mennesket, som hjerneforskningen bidrager med, skal indgå i hele paletten af teorier om, hvad det lærende menneske er. Men det betyder ikke, at hjerneforskningen skal afgøre, hvordan en lærer underviser eller hverdagen i børnehaven tilrettelægges, for der er alt for lang vej fra hjerneskanninger til hverdagen.

»Hjerneforskningen er bestemt med til at lægge nogle meget væsentlige brikker i forståelsen af mennesket, men den løser ikke ret meget i praksis,« siger Theresa Shilhab.

»Man kan godt hævde, at neurobiologisk læring er mindre relevant for en konkret løsning af, hvordan man lærer i et klasseværelse. Hvad hjælper det i klasseværelset, at jeg kan sige, at proteinsyntese – at det at skabe konsoliderende hukommelse – kræver, at vi holder pause i for eksempel ti minutter, så det, vi lige har lært, kan konsolidere sig bedst muligt? Det har meget lidt at gøre med visionerne for, hvad vi som samfund mener, vi skal lære: Hvilke værdier vægter vi og ønsker styrket? Det vil jeg aldrig med min neurobiologiske viden kunne sige noget som helst om. Neurobiologien siger kun noget om mekanismerne bag,« siger hun.

Så selv om hjerneforskningen er kommet langt med ny viden, er der stadig et stykke vej til klasseværelset – hvis det da overhovedet bliver endestationen.

»Jeg tror ikke, det er en vej, vi kan overkomme,« siger Theresa Schilhab. »Det er så uhyggeligt komplekst, det der gør et menneske eller en organisme. Læring er så komplekst, og det, der gør mennesket velfungerende, er så komplekst et spørgsmål, så jeg tror ikke på, at vi kan løse det ved at sige, at der er aktivitet i det område af hjernen, og så har vi forklaringen på, hvorfor folk lærer, som de gør. Det giver slet ikke mening. Men det er ikke det samme som at sige, at den neurobiologiske viden ikke kan være brugbar og konstruktiv. Den kan udfylde nogle huller i vores viden om mennesket,« siger Theresa Schilhab.

Hvad det er, der får Askepot til at æde min datter, er tilsyneladende et spørgsmål om menneskesyn: Ser jeg mennesket som et biologisk væsen eller et kulturelt produkt? Hvis jeg er i tvivl, kan jeg gå ind på video-sitet You Tube og se det populære videoklip *Riley on Marketing*, hvor den lille pige Riley står i en legetøjsforretning og protesterer imod, at alt pigelegetøjet er lyserødt. »Why do all the girls want to buy pink stuff when boys get to buy all-coloured stuff?« spørger Riley. Og mon ikke der er et gran af sandhed i den lille piges svar: »The companies who make these try to trick the girls into buying the pink stuff instead of stuff that boys want to buy.« ■

THERESA SCHILHAB

Theresa Schilhab er ansat som lektor ved forskningscenteret GNOSIS, hvor hun arbejder med vores biologiske naturs betydning for videndannelse, forholdet mellem tavs og boglig viden og med den neurovidenskabelige tilgang til læring. Forfatter til *Nervepirrende pædagogik – introduktion til pædagogisk neurovidenskab* og medforfatter til *Skolen i skoven – Hjerne, krop og læring i naturen.*

THOMAS WIBEN JENSEN

Cand.mag. i dansk, ph.d. i sprogvidenskab og er nu ansat som postdoc på Syddansk Universitet, Institut for Sprog og Kommunikation. Har bl.a. skrevet bogen *Kognition og konstruktion. To tendenser i humaniora og den offentlige debat* (Samfundslitteratur 2011), der beskriver, hvordan humaniora i dag er influeret af de to dominerende paradigmer – kognitivisme og konstruktivisme.

ANSVAR FOR EGEN HJERNE

En ny biologisk forståelse af mennesket vinder frem. **Hjernemennesket** er ved at *afløse det psykologiske menneske og lade Freud alene tilbage på briksen*. De nye hjernevidenskaber får lige så stor betydning for *selvet i det 21. århundrede*, som den psykologiske forståelse af mennesket fik i det *20. århundrede*, siger den verdenskendte sociolog Nikolas Rose.

Af Peder Holm-Pedersen

Emil karter rundt på stolen, har svært ved at koncentrere sig om skolearbejdet og er en konstant kilde til larm og uro i klassen. Lise er 35 år, mor til to børn og har mand og et godt arbejde. Alt går, som det skal. Alligevel er hun er trist og apatisk og ser ingen grund til at gøre noget som helst.

De to fiktive eksempler er sikkert genkendelige for de fleste, og mange læsere vil allerede stå klar med diagnoserne: Emil lider af ADHD og Lise af en depression. Lidelser, der skyldes kemiske ubalancer i deres hjerner, og nogle læsere vil måske endda tilføje, at Emil sikkert har for lidt af signalstoffet dopamin i sin hjerne og Lise et for lavt niveau af neurotransmitter-stoffet serotonin.

De to eksempler og vores umiddelbare forståelse af dem som 'hjerne-problemer' er ifølge den engelske professor i sociologi Nikolas Rose karakteristisk for det, han betegner som overgangen fra det 20. århundredes psykologiske menneske til det 21. århundredes neurologiske og biologiske menneske. Tidligere havde man kaldt Emil et utilpasset barn, som ikke havde lært at styre sit indre psykologiske liv, og Lises tilstand var måske blevet tolket som et resultat af undertrykte følelser.

»Vi ville have forstået dem som psykologiske væsener med psykologiske problemer, og sådan ville de også have forstået sig selv. I dag forstår vi i stadigt højere grad os selv og hinanden som neurologiske og biologiske væsener,« siger Nikolas Rose, der er leder af Department of Social Science, Health and Medicine på Kings College i London.

Nikolas Rose har i sin efterhånden lange karriere især været optaget af spørgsmålet om, hvordan det moderne subjekt bliver til og forstår sig selv i et krydsfelt mellem viden og styring – og med sine analyser af det psykologiske menneskes tilblivelse i løbet af det 20. århundrede har han markeret sig som en af de førende sociologer inden for de såkaldte governmentality studier. De sidste ti år har han kastet sig over det, han kalder livsvidenskaberne såsom neurologi og genteknologi og disse nye videnskabers betydning for det moderne subjekt.

»I dag er det i neurologens øje, der giver adgang til sandheden om mennesket. Det er ikke længere psykologen, der er ekspert i menneskets sjæleliv, men neurologerne, menneskesjælens nye ingeniører.«

Sociolog
Nikolas Rose

Hjernens tidsalder

Ifølge Nikolas Rose har det afgørende betydning, at vi er begyndt at forstå os selv og hinanden som neurologiske væsener.

»Min tese er, at de nye hjernevidenskaber får lige så stor betydning for det sociale, det politiske og vores personlige selvforhold i det 21. århundrede, som fremkomsten af den psykologiske forståelse af mennesket havde i det 20. århundrede,« siger Rose.

Spørgsmålet er, hvad den nye 'sandhed' om mennesket har af effekter? Nikolas Rose henviser som eksempel til den måde, man handler på i forhold til børn med forskellige adfærdsproblemer.

»Én ting er, at vi nu forstår og taler om mange adfærdsproblemer som noget, der har med hjernens indre balance at gøre. En anden ting er, hvad vi så gør? Det oplagte svar er, at vi intervenerer i børnenes hjerner med stoffer; med psykofarmaka. Og det gør vi da også i stigende grad, som vi for eksempel ser det i stor stil med ADHD-børn, der får Ritalin. Men faktisk bliver spørgsmålet om, hvad vi så gør, også ofte besvaret med sociale tiltag,« siger Nikolas Rose og fortæller, hvordan man i England agerer i forhold til børn med såkaldt *Dangerous and Servere Personal Disorder:*

»Det er meget voldelige og impulsive børn. Det er dem, der sparker hovederne af duerne i skolegården. I de sidste ti år har man i England skabt mange institutioner, der arbejder med disse børn og ingen af stederne behandler man med stoffer. I stedet handler det om intensiv adfærdstræning, hvor man får børnene til at forstå og tage ansvar for de impulser, der styrer deres adfærd. Kort sagt: at tage ansvar for de hjerner, de er udstyret med, og agere derefter.«

Screen and intervene

Eksemplet er ifølge Rose sigende for den nye form for 'hjerne-ansvarlighed', han mener, der er ved at tage form, og som ikke kun angår personer, der – som børnene med adfærdsproblemer – falder uden for normaliteten:

»Vi har alle fået ansvar for at forstå, hvordan vores hjerne påvirker os, og hvilke fremtidige muligheder og risici den rummer. Og ikke mindst ansvar for at handle derefter. Det er egentlig en lidt paradoksal konstellation, for på den ene side siger vi, at hjernen er basis for, hvem vi er, og hvad vi gør. På den anden side forudsætter vi, at der allerede er et jeg til stede, som kan forstå og handle i forhold til denne hjerne.«

Rose taler i den forbindelse om en *screen and intervene*-logik, der begynder at gøre sig gældende.

»Det handler om hurtigst muligt at få viden om vores biologiske og neurologiske tilstand, for jo hurtigere kan vi intervenere og handle på det fremtidsbillede af muligheder og risici, der aftegner sig. Det gælder for staten i forhold til den samlede befolkning, at jo hurtigere man identificerer de individer, der er i risiko ›

SCANPIX

FARVEL TIL FREUD
Det psykologiske menneske rejser sig fra briksen. Det neurologiske menneske er ved at tage form.

for at udvikle mentale patologier eller uheldig adfærd, jo bedre kan der interveneres. Og det gælder på det individuelle plan, at jo før jeg kender min hjernes muligheder, jo bedre kan jeg lede mig selv,« siger Nikolas Rose.

Rose fortæller, at hans betegnelse *screen and intervene* rummer en skjult reference til en af hans egne store inspirationskilder, den franske sociolog og filosof Michel Foucault, og et af dennes hovedværker *Surveiller et punir* (på dansk 'Overvågning og straf') – der på engelsk har fået titlen *Discipline and punish*.

»Foucault analyserede det, han kaldte disciplinsamfundet, hvor det groft sagt handlede om at skabe 'normale' subjekter. Afvigende og problematiske individer skulle disciplineres og 'normaliseres', så de passede til samfundets faste normer for normal og civiliseret adfærd,« siger Rose.

Det er ikke helt det samme med *screen and intervene*-logikken, forklarer Rose:

»Der er ikke længere en klar og fast defineret normalitet, som det er målet at få os til at passe ind i. Det er mere flydende. Det neurokemiske selv er et fleksibelt selv, der forplumrer faste grænser mellem syg og rask, normal og anormal. I princippet kan vi alle sammen hele tiden intervenere, påvirke og optimere vores egen tilstand, så den passer til hverdagens løbende udfordringer og til det selv, vi gerne vil være. Det er blevet en *ongoing* optimeringsproces at være normal,« siger han.

Freuds øre

Den nye fortælling om hjernemennesket står i kontrast til det psykologiske menneske, som Nikolas Rose tidligere har analyseret, men som det nu måske er ved at være tid at tage afsked med.

Den psykologiske måde at tænke og handle på i forhold til mennesket havde sin storhedstid i det tyvende århundrede.

»Den psykologiske forståelse spreder sig i det tyvende århundrede, ikke bare som en abstrakt forståelse af mennesket, man kan læse om i en bog af Freud, men også igennem en lang række praktiske foranstaltninger i skolen, på arbejdspladsen, i militæret og i det sociale arbejde, hvor autoriterne begynder at hjælpe, behandle og lede mennesker som psykologiske væsener,« siger Nikolas Rose.

Psykologiens sprog var ikke bare eksperternes, forklarer Rose. Det blev hurtigt hvermandseje. Man forklarede for eksempel sig selv og sin livshistorie med, 'det var en meget traumatisk oplevelse', eller 'jeg havde en masse undertrykte følelser på det tidspunkt'. Og netop sproget og samtalen har en særlig position, når det handler om at forstå det psykologiske menneske.

»Tænk på Freud. Der er ikke et eneste billede i hans bøger. Det hele handler om sproget og talen. Det er øret, der giver adgang

til selvets dybder og sindets hemmeligheder, og det er igennem sproget og talen, at det indre liv påvirkes og dårligdomme kureres,« siger Nikolas Rose.

I den psykologiske forståelse af mennesket bliver selvet dybt, forklarer Rose:

»Selvet får et indre, usynligt rum, hvor det psykologiske liv udfolder sig. Det er her, menneskets personlighed og adfærd formes i et samspil af drifter, begær og ydre omstændigheder. Et samspil, der følger psykologiens egne love og får sit helt eget sprog med ord som underbevidsthed, undertrykte følelser, projektion og Ødipus-komplekser.«

Det flade selv

Den neurologiske forståelse af mennesket stiller nogle andre betingelser for selvet og for vores adgang til sandheden om mennesket, fortæller Nikolas Rose.

»Det dybe selv bliver i en vis forstand fladt og synligt med neurologien. Skal vi sætte det lidt hårdt op, kan vi sige, at Freuds øre bliver erstattet af neurologens øje, der ser på hjernescanninger og måler kemiske balancer. Det er neurologens øje, der giver adgang til sandheden om mennesket. Det er ikke længere psykologen, der er ekspert i menneskets sjæleliv, men neurologerne, menneskesjælens nye ingeniører.«

Det betyder, at mange udsagn om mennesket må iklæde sig et nyt sprog, et hjernesprog, hvis de skal vinde gehør:

»Forklaringerne på menneskets mentale tilstand skal helst 'gå igennem' hjernen. Det er de diagnoser og forklaringer på vores mentale sygdomme, der kan koble symptomerne til hjernens synapser, neuroner, receptorer og membraner, som anses for mest præcise. På samme måde er det bedste argument for, at noget virker, at der kan påvises en effekt i hjernen. Selv psykoanalytikere legitimerer i dag sig selv ved at sige, at psykoanalysen 'gør noget ved patienternes neuroner',« siger Nikolas Rose.

Neuronernes vej ind i livet

Men hvordan er noget så kompliceret som neurotransmittere, synapser og neuroner overhovedet begyndt at spille en rolle i vores selvforståelse og sociale omgang med hinanden? Nikolas Rose peger på tre videnskabelige udviklinger, der har haft særlig betydning for neuronernes bevægelse ud af laboratorierne og ind i vores liv.

»Man begynder at koble vores mentale tilstande til hjernens tilstand helt nede på **det molekylære plan**. Det åbner samtidig for, at vi potentielt kan *intervenere i hjernens indre balance og påvirke vores mentale tilstand*«

Sociolog
Nikolas Rose

For det første får vi det, Nikolas Rose kalder »et molekylært syn på hjernen«, dvs. man begynder at analysere hjernen celle for celle og kan ad den vej for eksempel konstatere en sammenhæng mellem mængden af bestemte stoffer i hjernen og mentale lidelser som depression og skizofreni. »Man begynder at koble vores mentale tilstande til hjernens tilstand helt nede på det molekylære plan. Det åbner samtidig for, at vi potentielt kan intervenere i hjernens indre balance og påvirke vores mentale tilstand,« siger Nikolas Rose.

Det andet forhold er opdagelsen af hjernens plasticitet. Her peger Nikolas Rose på, at hjernen ikke er et stykke uforanderlig natur, der bestemmer os som en skæbne. Den er i høj grad også et resultat af det liv, vi lever, og dermed bliver vores hjerner noget, vi skal forholde os aktivt til.

»Vi får ansvar for at holde vores hjerne i form og udfolde dens potentialer. Det være sig ved en god og sund livsstil, ved at spille Sudoku, så vi ikke udvikler Alzheimer, eller ved at tage farmaceutiske produkter. De psykologiske selvhjælpsbøger suppleres med selvhjælpsbøger, der skal lære os at holde vores hjerner fit,« siger Rose.

Det sidste punkt er udviklingen inden for hjernescanninger, og det er måske det punkt, der har haft størst betydning for, at den neurologiske forståelse af mennesket har slået igennem i den brede befolkning, forklarer Rose.

»Pludselig kan vi kan rent faktisk se hjernen i aktion, imens der tænkes, føles og handles. Det giver de her forførende billeder af hjerner med farvepletter på, som i offentligheden har fungeret som meget overbevisende argumenter for, at vi er vores hjerner. Desværre har forskerne alt for ofte 'glemt' at fortælle, hvor kompliceret det er at fortolke billedernes mening. Det er ikke bare at pege på en farvet plet og sige 'se, der sidder hukommelsen',« siger Nikolas Rose og understreger, at mange af de forestillinger om hjernen, der præger offentligheden, er meget forsimplede. Ikke desto mindre har det ført til, at hjernen er slået igennem som den måske vigtigste forklaringsinstans, når mennesket skal forstås. ■

NIKOLAS ROSE

Nikolas Rose er oprindeligt biolog, men skiftede siden til psykologi for at ende ved sociologien. Har skrevet et utal af bøger, der analyserer det moderne subjekt og dets tilblivelse i krydsfeltet mellem viden og magt. Har bl.a. udgivet 'Livets politik – biomedicin, magt og subjektivitet i det 21. århundrede'. *www.nikolasrose.com*

ASTERISK DYKKER NED I TRE AKTUELLE EKSEMPLER PÅ **HJERNENS INDTOG I PÆDAGOGIKKEN**.

*

HJERNEN & PÆDAGOGIKKEN

1.

Udsatte børn har **mindre hjerner**

20 procent af de danske børn får ikke den fornødne opmærksomhed og stimulering fra deres forældre, og det kan ses i deres hjerner. De skrumper. Hvilke pædagogiske metoder støtter bedst de udsatte børns hjerneudvikling?

Af Mathilde Weirsøe

Patrick kører alene rundt på legepladsen i en mooncar. Han leger sjældent med de andre børn, men holder sig mest for sig selv. Daniel prøver at komme med i de andre børns leg uden succes. De gider ham ikke. Men han virker heller ikke videre interesseret, han skynder sig videre til den næste gruppe børn og ser, om han kan være med der i stedet.

Patrick og Daniel er begge det, vi betegner som socialt udsatte børn, børn i risikozonen med et vaklende og svagt fundament fra begyndelsen.

»De bliver kaldt sommerfuglebørn,« siger Charlotte Ringsmose, professor (mso) fra Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. »De har svært ved at holde opmærksomheden og flyver fra aktivitet til aktivitet uden rigtigt at engagere sig i noget.«

De første år er de vigtigste

Charlotte Ringsmose forsker i børns udsathed med baggrund i neuropsykologi og er optaget af sammenhængen mellem børns hjerneudvikling og den stimulering, børn får i de tidlige år – eller rettere ikke får. Og de socialt udsatte børns hjerner skiller sig ud

Hun henviser til scanningsbilleder af to treåriges hjerner: Den enes hjerne er betydeligt mindre end den andens. Den lille hjerne tilhører et tidligt skadet barn, mens den anden tilhører et barn, hvis hjerne er normalt udviklet, fordi det har fået tilstrækkelig med omsorg og kognitiv stimulering.

»Hjernen har en enorm plasticitet – særligt i de tidlige år. Vi lærer ikke mest i skolen eller på universitetet, vi lærer allermest i den helt tidlige barndom,« siger Charlotte Ringsmose.

Det skyldes, at vi er født med reptilhjernefunktioner, og for at udvikle højere kognitive funktioner er vi afhængige af andre mennesker og af at indgå i meningsfulde relationer med dem.

»Den første socialisering sker i den helt tidlige relation mellem mor og barn, og der er klare mønstre knyttet til de socioøkonomiske forhold: Jo dårligere uddannelse og jo lavere indkomst osv., jo svagere er relationen mellem mor og barn. Og det kan ses i deres hjerner, som simpelthen er mindre udviklede end de velstimulerede middelklassebørns hjerner,« siger Charlotte Ringsmose.

> »Hjernen har en enorm plasticitet – særligt i de tidlige år. Vi lærer ikke mest i skolen eller på universitetet, *vi lærer allermest i den helt tidlige barndom*.«

Pædagoger kan gøre en forskel

Den negative sociale arv skal brydes i vuggestuen og børnehaven. De skal være læringsrum for hjerner i udvikling, fortæller Charlotte Ringsmose.

»Pædagogerne spiller en enormt vigtig rolle i forhold til at bremse den uhensigtsmæssige udvikling i de udsatte børns hjerner. Børnene overfører ofte den relation, de har med deres forældre til pædagogerne i institutionen. Og hvis pædagogerne så bare lader disse børn gå passive rundt for sig selv frem for at kontakte dem, eller hvis de i en travl hverdag ikke lige orker det opfarende barn, der endnu en gang spolerer legen, så bidrager de faktisk indirekte til den uhensigtsmæssige udvikling i børnenes hjerner,« advarer hun.

Charlotte Ringsmose plæderer ikke for en individuel behandling af det enkelte udsatte barn, men for en inkluderende pædagogik, der inddrager det udsatte barn i den pædagogiske praksis.

Stressede hjerner

Charlotte Ringsmose fortæller, at forskere med afsæt i neuropsykologien nu er begyndt at se sammenhængen mellem børnenes stressniveau og den pædagogik, der bliver anvendt i de pågældende institutioner. Et symptom på en uhensigtsmæssig hjerneudvikling er nemlig en forøget mængde af stresshormonet kortisol, som skader hjernens udvikling.

»Man måler simpelthen mængden af stresshormoner via spyttest. Og det er slående, hvor klar sammenhængen er mellem stressniveauet i børnenes hjerner og kvaliteten af den pædagogik, der anvendes i institutionen,« siger hun.

Charlotte Ringsmoses generelle råd til pædagoger er, at de arbejder mere systematisk og organiserer et kreativt læringsmiljø, der er overskueligt og let at gå til for børnene – også de udsatte. Den frie leg skal ikke afskaffes, men der skal være flere vokseninitierede aktiviter. Og så er det vigtigt, at pædagogerne løbende evaluerer og diskuterer den pædagogiske praksis, fx ved hjælp af videoobservation.

»Jeg savner en professionalisme og en mere proaktiv holdning fra pædagogerne. De går på mange kurser, hvor de lærer at sige de rigtige ting, men handlingen følger ikke altid trop. Det kan vi ikke være bekendt over for de 20 procent af vores børn, som samfundet i dag taber på gulvet.«

CHARLOTTE RINGSMOSE
Professor (mso) ved Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. Hun forsker i børns udsathed med baggrund i neuropsykologi og arbejder bl.a. på et forskningsprojekt, der skal indsamle viden om udsatte børn og den pædagogiske praksis, de bliver mødt med i daginstitutionerne.

HJERNEN & PÆDAGOGIKKEN

2.

Tvivlsom **hjernetest**

Resultatet af neuropædagogiske screeninger styrer mange steder, hvilke aktiviteter pædagoger tilbyder mennesker med hjerneskade. Men testresultaterne er meget usikre.

Af Annette Haugaard

»6,5 måned,« lyder pædagogens vurdering af en 34-årig udviklingshæmmet mands omverdensbevidsthed. Men en anden pædagog skyder højere: »Han svarer til 3,4 år.«

Begge pædagoger har benyttet en såkaldt Kuno Beller-test, der er et af tre elementer i en neuropædagogisk screening. Metoden bliver i stigende grad brugt på bosteder for udviklingshæmmede. I testen vurderer en pædagog, hvilke færdigheder de mener, at en udviklingshæmmet med hjerneskade har på otte områder som motorik, sprog, kreativitet og omverdensbevidsthed sammenlignet med et normalt barn på 0-6 år.

»Det er meget overraskende, at pædagoger kan vurdere den samme person så forskelligt, men det fortæller noget om, at borgerens dagsform varierer kraftigt, og at det formodentlig også har en betydning i screeningen, hvilke konkrete oplevelser en pædagog for nylig har haft med en borger,« siger Pia O'Donnell.

Hun har sammen med Maj Willemoes undersøgt neuropædagogisk screening som metode i specialet 'En hjerne til forskel' fra 2011.

Fra helhed til hjerne

I specialet viser de to tidligere studerende, at den neuropædagogiske screening er problematisk, fordi udviklingsalderen ikke kan bestemmes entydigt. De har ladet to forskellige pædagoger vurdere den samme person, og resultatet er, at udviklingsalderen kan svinge med flere år. For eksempel bliver en 40-årig mand af en pædagog vurderet til socialt og følelsesmæssigt at svare til et barn på knap 3 år, mens en anden pædagog mener, at han kan sammenlignes med et barn på 5,5 år.

»Metoden er ikke træfsikker, fordi udviklingsalderen er bundet op på pædagogernes subjektive vurderinger af personen. Hvis man bruger udviklingsalderen som et facit og ikke bare en rettesnor i det pædagogiske arbejde, risikerer man at begrænse, hvilke udviklingsmuligheder man kan se for borgeren, og det er problematisk,« siger Pia O'Donnell

Indtil for ti år siden blev den såkaldte 'Det Kan Nytte'-metode brugt på mange bosteder for udviklingshæmmede med hjerneskade. Metoden har rødder i en humanistisk helhedsforståelse af mennesket og antager, at alle er født med anlæg for at gennemleve en normal udvikling. Det pædagogiske arbejde har som mål at kompensere for de barrierer i omgivelserne, der står i vejen for den enkelte persons udvikling.

Neuropædagogik er derimod en form for anvendt neuropsykologi med et naturvidenskabeligt syn på mennesket. Antagelsen er, at en udviklingshæmmet aldrig kan overskride den udviklingsalder, som vedkommende tildeles via en Kuno Beller-test. Det er denne vurdering, som Maj Willemoes og Pia O'Donnell har krydstjekket i forbindelse med deres speciale.

»Hvis man bruger *udviklingsalderen som et facit* og ikke bare en rettesnor i det pædagogiske arbejde, risikerer man at begrænse, hvilke udviklingsmuligheder man kan se for borgeren, og det er problematisk.«

Undervurderer udvikling

De store forskelle, der er i Kuno Beller-screeningens bestemmelse af udviklingsalder, kan få konsekvenser for det pædagogiske arbejde med konkrete borgere. På et bosted ønsker en ung mands forældre eksempelvis, at han skal lære klokken, men da pædagogen vurderer ham, får han tildelt en udviklingsalder på 1,5 år, og så mener man ikke længere, at det er muligt.

»Det er et eksempel på, at testen er for unuanceret til at stå alene, og rummer en risiko for, at man undervurderer den betydning, et stimulerende miljø har. Hvis man i stedet havde brugt 'Det Kan Nytte'-metoden, ville man kigge på det hele menneske uden på forhånd at udelukke noget. Man ville måske have arbejdet med at give manden en tidsfornemmelse ved at knytte konkrete klokkeslæt til specifikke aktiviteter for at finde ud af, om han var i stand til at lære klokken,« siger Maj Willemoes.

Ikke brug for tudekop

De to tidligere studerende opfordrer til, at pædagoger ikke kun læner sig op ad Kuno Beller-testens resultater, men også bruger deres sunde fornuft til at reflektere over effekten af deres arbejde med udviklingshæmmede med hjerneskade.

»Man må notere, om man opnår den ønskede adfærd i dagligdagen eller ej, og spørge, hvilke interventioner der gør, at noget har succes, og andet går mindre godt,« siger Maj Willemoes.

Pia O'Donnell mener også, at det grundlæggende er problematisk, at testen sammenligner voksne udviklingshæmmede med normalt udviklede børn.

»I det her screeningsmateriale spørger man til personens evne til at holde på en tudekop eller lægge et puslespil med tre brikker, fordi det er vigtigt for børnehavebørn. Men hvis personen interesserer sig for bordfodbold, giver det måske umiddelbart mere mening at teste, hvor god han er blevet til det over tid. Det vil formodentlig også give et helt andet syn på borgerens udviklingsmuligheder,« siger Pia O'Donnell. ›

MAJ WILLEMOES & PIA O'DONNELL
Maj Willemoes er oprindelig uddannet fysioterapeut og arbejder i dag som konsulent på hjerneskadeområdet i Hvidovre Kommune. Pia O'Donnell har en tidligere uddannelse som pædagog og arbejder i dag som specialkonsulent på handicapområdet i Københavns Kommune. De blev begge cand.pæd. fra Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) ved Aarhus Universitet i 2011 med specialet 'En hjerne til forskel'.

HJERNEN & PÆDAGOGIKKEN

3.

Brainfood på menuen

Fødevareindustrien reklamerer i stigende grad for brainfood-produkter, som lover højere IQ eller bedre præstationer. Men der er meget lidt videnskabeligt bevis for effekten, siger lektor Esben Skipper Sørensen.

Af Annette Haugaard

Spinat, mandler, broccoli, blåbær, rosmarin og salvie. Det er nogle af de madvarer, som bliver fremhævet i ugeblade og månedsmagasiner for deres gavnlige effekt på hjerneaktiviteten, hukommelsen og koncentrationen. I disse år står hjernen på menuen i en grad, så der ligefrem udgives kogebøger om hjernemad. Og hotelkæden Radisson reklamerer med, at de serverer brainfood til frokost, så man kan holde sig skarp under daglange møder og konferencer.

Ifølge lektor i molekylærbiologi ved Aarhus Universitet, Esben Skipper Sørensen, er der imidlertid ikke hold i påstanden om, at man kan spise sig klogere eller til bedre mentale præstationer.

»Der er ikke videnskabeligt belæg for specielle kostråd til hjernen. Den har brug for det samme som resten af kroppen. Brainfood er ikke en videnskabelig term, men et kommercielt begreb, som fødevareindustrien bruger til markedsføring,« siger han.

Flere forskningsresultater viser dog, at bestemte indholdsstoffer i maden er gavnlige for hjernen først og sidst i livet.

Hjernen er grådig

Hjernen er et grådigt organ. Dens celler bruger meget mere energi end andre celler i kroppen, og selvom den kun udgør tre procent af kroppens vægt, så står den for en femtedel af menneskets samlede energiforbrug.

»Hjernen kører på ren glukose, som er en bestemt slags sukker. Den fungerer bedst, hvis man holder sit blodsukker stabilt ved at spise hver tredje-fjerde time,« siger Esben Skipper Sørensen.

Mad er derfor vigtigt for hjernen, og noget er bedre end andet, men ifølge molekylærbiologen kræver det ikke sindrige indkøbssedler at fodre hjernen optimalt. Forskning i sammenhængen mellem bestemte fødevarer og kognitive evner kan nemlig ikke påvise, at specifikke fødevarer kan optimere hjernens ydeevne nu og her. Den gode hjernekost er langsomme kulhydrater, og det betyder for eksempel, at havregryn om morgenen og rugbrød i madkassen er bedre end bløde franskbrødsmadder.

»Man får den samme hurtige stigning i blodsukkerniveauet ved at spise hvidt brød, som hvis man spiste rent sukker, så det kan helt ødelægge blodsukkerbalancen og påvirke koncentrationsevnen. Det er forklaringen på, at man kan føle sig uoplagt, men man kan lige så godt spise rugbrød som særlige nødder for at få energien tilbage,« siger Esben Skipper Sørensen.

»Einstein-mælk er et eksempel på, at *markedsføringen kammer over*, fordi der er en slet skjult hentydning til, at produktet gør børn klogere.«

Kun effekt af omega 3-fedtsyrer

Forskningen har også interesseret sig for, om særlig kost kan få hjernen til at fungere bedre i alderdommen eller ligefrem helbrede for eksempel demens og Alzheimer. Her er svaret også nej. Undersøgelser peger ellers på, at midaldrende, der indtager store mængder af plantestoffet polyfenol (som blandt andet findes i rødvin, frugt og grøntsager), har mindre risiko for at udvikle demens mange år senere.

»Men man kan ikke spise sig ud af hjernerelaterede sygdomme. Det er højst et spørgsmål om, at man kan udsætte dem, og hvis man i forvejen følger de almindelige kostråd, så gør man det allerede,« siger Esben Skipper Sørensen.

Han tør derimod godt sige, at der er forskningsmæssigt belæg for, at en særlig kost har afgørende betydning for hjernens udvikling i fosterstadiet og hos spædbørn.

»Meget af hjernen består af fedtsyrer, der ligger som en hinde rundt om nervebanerne, for at de kan lave forbindelser, så der er ingen tvivl om, at omega 3-fedtsyrer betyder, at det lille barn får en mere optimal hjerneudvikling. Der er mange undersøgelser, der viser, at spædbørn som får nok omega 3 klarer sig bedre i skolen og får højere IQ,« siger Esben Skipper Sørensen.

Han mener dog ikke, at der er grund til at tro, at fedtsyren er en mangelvare hos danske spædbørn, der bliver ammet eller får godkendt modermælkserstatning.

Einstein-mælk

Fødevareindustrien har ikke været sen til at gribe det videnskabelige bevis for gevinsten af fedtsyren. I 2007 blev der solgt omega 3 for to milliarder dollars, og i USA kan man finde såkaldt Einstein-mælk på hylderne i supermarkedet, som er beriget med omega 3.

»Einstein-mælk er et eksempel på, at markedsføringen kammer over, fordi der er en slet skjult hentydning til, at produktet gør børn klogere. Det er der ikke belæg for, når vi taler om større børn,« siger lektoren i molekylærbiologi fra Aarhus Universitet.

Han vurderer, at salget af såkaldt brainfood mest handler om, at fødevareindustrien øjner et stort uudnyttet marked, for når man spørger forbrugerne, svarer de, at de interesserer sig for emnet, men ikke gør brug af det.

»Mange af påstandene om fødevarers gode egenskaber for hjernen er formodentlig drevet frem af kommercielle interesser, og så kommer videnskaben bagefter for at undersøge, om der er hold i det, man ofte kan kalde ammestuesnak. Men resultaterne peger i øst og vest, og det er virkelig problematisk, for det ser ud som om, at man kommercielt fisker de resultater, man kan bruge til at lovprise sit produkt,« siger Esben Skipper Sørensen. ■

ESBEN SKIPPER SØRENSEN
Lektor i molekylærbiologi på Aarhus Universitet, der bl.a. har forsket i mælkeproteiner. I dag også leder af nyoprettet sektion for molekylær ernæring.

MENNESKET SLÅR IGEN

Kan vi redde klimaet, styrke folkesundheden og få gang i væksten uden at medtænke mennesket? Videnskabelige forklaringer og forbedringer af samfundet står og falder med mennesket, der forholder sig selvstændigt til sig selv og sine omgivelser. **Velkommen til den humane vending**.

Af Carsten Henriksen

Mennesket som genstand for viden er en opfindelse af nyere dato. Og på samme måde som denne genstand opstod som følge af mutationer i vores grundlæggende tankeformer for 200 år siden, er der grund til at tro, at den vil forsvinde, når tankeformerne igen muterer. Hvis det sker, vil mennesket blive udvisket som et ansigt tegnet i sandet ved kanten af havet, siger Michel Foucault i slutningen af sin berømte bog fra 1966 'Ordene og tingene'.

Når hjerneforskningen i dag bemægtiger sig mennesket, og molekyler, nervebaner og gener tages i ed for at forklare det menneskelige, kunne det se ud, som om havet er ved at skylle dette ansigt bort. Dvs. ansigtet på mennesket, der forstået som selvfortolkende, ekspressivt, autenticitetssøgende og kulturbærende individ har været genstand for humanvidenskaberne siden 1800-tallet.

»Trivsel bliver et nøgleord, både på arbejdspladserne og i samfundet i det hele taget, fordi det er vigtigt, at vi har **overskud til at være selvstændige væsner**, der forholder os til os selv og vores betingelser.«

Sverre Raffnsøe

Men ifølge Sverre Raffnsøe, professor ved Institut for Ledelse, Politik og Filosofi ved CBS, tyder meget på, at mennesket tværtimod er vendt tilbage – i en anden form. Og det i en sådan grad, at vi ligefrem kan tale om en 'human vending'.

Ikke blot lever mennesket videre i humanvidenskaberne. Med bindestregsvidenskaber som sundhedsantropologi og humanøkologi til følge dukker det nu også op i social-, sundheds- og naturvidenskaberne, der hidtil ikke har beskæftiget sig med det menneskelige selvforhold.

Og ikke blot humaniseres de hårde videnskaber. Også i en lang række samfundsfænomener ser vi ifølge Sverre Raffnsøe en human vending – f.eks. i vores syn på velfærdsstaten, i de politiske kommunikationsformer og i vores måde at opfatte arbejde, ledelse og økonomi på. Han står i spidsen for forskningsprogrammet 'Den humane vending', hvor forskere fra forskellige videnskaber undersøger en tydelig trend: At man i stigende grad tyr til det menneskelige, når man skal forstå, forklare eller forandre tingene. ›

Hvad er det menneskelige?
Ifølge Sverre Raffnsøe har det humane fået værdi i en bredere forstand end før.

»Det humane er blevet noget, det er nødvendigt at undersøge og tage højde for, når man beskæftiger sig med ting, der i udgangspunktet ligger uden for det humane,« forklarer han.

Det humane er ikke bare en genstand, man kan vide noget om eller styre rationelt. Mennesket må ses som en aktør, der forholder sig selvstændigt til sig selv og sine omgivelser. Og dette selvforhold er ifølge Sverre Raffnsøe essensen i den humane vending.

»Også når mennesket forholder sig til noget andet, forholder det sig til sig selv. Man kan sige det på den måde, at mennesket kun kan forholde sig til forskellige fænomener i samfundet – f.eks. sit arbejdsliv – for så vidt som, at det samtidig forholder sig til sig selv,« siger Sverre Raffnsøe.

Det betyder, at mennesket ikke er forudsigeligt i sin relation til andre ting. Det er ikke et færdigstøbt individ med en bestemt karakter, men kan i kraft af sin selvstændighed forholde sig anderledes, end man regnede med. Tidligere havde man netop fokus på forudsigelighed og kausalitet, når man skulle forklare forskellige fænomener, optimere arbejdsprocesser eller indrette samfundet, men nu blander det humane selvforhold sig i alting, mener Sverre Raffnsøe.

»Det er netop i selvstændigheden, værdien af det humane ligger. Vi ser det i nutidens fokus på innovation. Mennesket har innovativ kraft, fordi det kan distancere sig fra sig selv og sine rammer. Den humane evne til selvdistancering er blevet det, der skal redde økonomien,« siger han.

Fra begrænsning til resurse
Det humane føjer værdi til fænomener uden for det humane. Som forklaringskraft i videnskaberne og som resurse og kompetence i samfundet.

Sådan var billedet ikke i begyndelsen af det 20. århundrede. For eksempel så datidens dominerende ledelsesteori, Scientific Management, ikke det humane som en resurse, men som en bremseklods for produktionen:

»Man forsøgte først og fremmest at tage højde for mennesket som en begrænsning: arbejderen blev træt, var for udisciplineret og brugte for lang tid på for lidt eller gjorde oprør. Den menneskelige faktor blev set som

DEN HUMANE VENDING I SAMFUNDET

DET HUMANE OG ØKONOMIEN

Sverre Raffnsøe:
»Økonomer som Gary S. Becker får Nobelprisen for at udvide økonomien, så den kan inkludere områder af menneskelig adfærd og interaktion, hvor vi ikke umiddelbart er markedsorienterede - f.eks. forskelsbehandling, forbrydelse, straf og uddannelse. Det humane økonomiseres. Omvendt kan man sige, at økonomien bliver humaniseret, når den inkluderer det menneskelige selvforhold.«

FORBRUGEREN SOM MEDPRODUCENT

Sverre Raffnsøe:
»Virksomheder ser i stigende grad kunderne som nogle, der føjer noget til produktet. Virksomhederne lancerer produkterne, men får så folk til at melde tilbage og bygge videre på produktet – f.eks. helt konkret hos LEGO. At kunden forholder sig aktivt og selvstændigt til produktet, er det, der skaber den egentlige værdi. Offentligheden derude er ikke bare modtagere, men også aktører.«

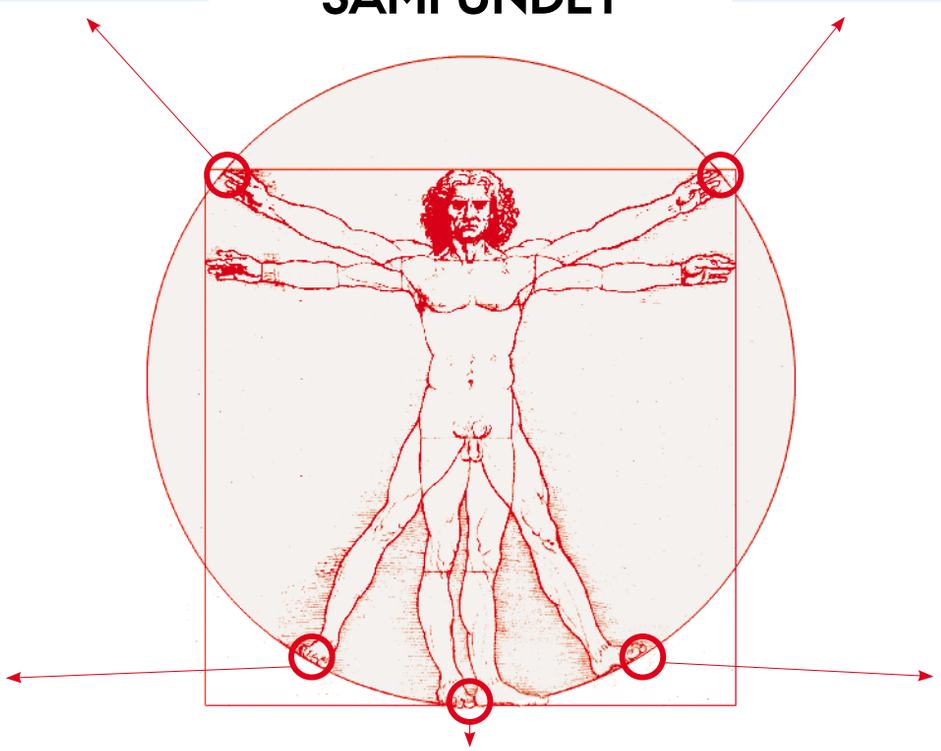

FRA KLIENT TIL AGENT

Sverre Raffnsøe:
»I velfærdsstaten har vi indtil for nylig haft fokus på folk som klienter og modtagere af ydelser. Men nu er der i stigende grad fokus på 'agency': at jeg forholder mig aktivt og handlende til mig selv. Som social klient i dag skal man have et handlingsprogram og en plan for forbedring af sig selv. Den selvstændige forholden sig til sig selv er i stigende grad noget, vi både forudsætter hos hinanden og samtidig søger at fremme.«

ANSVAR FOR EGEN SUNDHED

Sverre Raffnsøe:
»Inden for sundhedsområdet er vi ikke længere objekter, der skal behandles, men subjekter, der skal forholde os til vores egen sundhed – ved f.eks. at ændre adfærd, så vi kan forebygge livsstilssygdomme. Hvis man skal have folk til at leve sundt, må man adressere dem som selvstændige mennesker, der forholder sig til deres egen levemåde.«

ER VENDINGEN I PSYKIATRIEN HUMAN?

Sverre Raffnsøe:
»Den humane vending kan også siges at slå igennem i psykiatrien, når behandlingen af depressive patienter i stigende grad tager afsæt i patientens selvforvaltning: at han er i stand til at tage hånd om sig selv. Og det er jo paradoksalt, når disse mennesker netop har meget vanskeligt ved at forvalte sig selv og være handlingsorienterede. Men den humane vending består i, at det afgørende første skridt for at få det bedre er, at folk kan tage deres lidelse på sig og forholde sig til den.«

SCANPIX

forhindring for optimering af produktionen,« fortæller Sverre Raffnsøe.

Men med det 20. århundredes skiftende ledelsesteorier begynder mennesket at dukke op som noget positivt, tydeligst udtrykt i ideen om HR-management. Medarbejderen er ikke en begrænsning, men en menneskelig resurse, som man gennem ledelse skal få det bedste ud af. Menneske-resursen er det, der kan gøre den afgørende og værdiskabende forskel.

»Når det humane er det, der gør forskellen, må man også vide noget om det humane for at kunne høste frugterne: hvordan omgås mennesker hinanden, hvordan tænker mennesker, og hvordan agerer de under hvilke forhold osv. Der bliver en større efterspørgsel på humanistisk viden, ikke for dens egen skyld, men som noget, der kan forløse potentialet på andre områder«, siger han.

Slut med den eksklusive humanisme

Er det humane nu efterspurgt i både videnskab og samfund, har det til gengæld mistet sin eksklusivitet.

»Der er dukket en 'urenhed' op i det humane. På den ene side repræsenterer det menneskelige den afgørende værdi i forhold til andre ting, på den anden side har det kun værdi i forhold til noget andet,« fortæller Sverre Raffnsøe.

Udgangspunktet for forskningsprogrammet 'Den humane vending' er da også, at det menneskelige ikke længere udgør en særlig sfære, som studeres i humaniora, mens de øvrige videnskaber tager sig af økonomien, naturen og sundheden.

»Der findes stadig videnskaber, der er eksklusivt humanistiske eller naturvidenskabelige, men tyngdepunktet for den videnskabelige interesse i dag flytter ind i det, vi før ville kalde grænseflader mellem de forskellige videnskabsgrene og videnskabelige hovedområder, men som det i dag er mere præcist at kalde kontaktflader. Det er tærskler, man hele tiden bevæger sig hen over,« siger han.

Paradokset

Den humane vending er et paradoksalt fænomen. På den ene side er det humane trådt i centrum for den videnskabelige interesse og for en række praksisformer i samfundet. På den anden side har det humane ikke længere centrum i sig selv, men må i stigende grad defineres i forhold til noget andet. Hvis humanisme i sin klassiske form betyder, at mennesket i sig selv er værdifuldt, så er den humane vending omvendt et udtryk for, at det menneskelige er blevet et relativt fænomen, der hele tiden må definere sin værdi i forhold til noget uden for det menneskelige.

»Vi *opbygger samfundet ud fra en frihedstrang*, hvor vi formår at tage hånd om os selv. Bagsiden af medaljen kan så være, at man hele tiden skal **udfolde sig selv og være i stand til at tage teten**.«

Sverre Raffnsøe

»Den humane vending er paradoksalt nok også en antihumanisme. Det humane udgør ikke længere en værdi i sig selv, men må vise sit værd i forhold til noget andet end sig selv. Det markerer en anti-antropocentrisme. Foucaults menneskeansigt i sandet er *ikke* blevet udvisket af havet, men det har skiftet placering, form og betydning. Vi er trådt ind i den antropocene æra, hvor mennesket har spredt sig udover mange felter og træder frem som den afgørende faktor, men kun for så vidt som det står i forhold til noget andet. Det er den humane vending,« siger Sverre Raffnsøe.

Fra oplysning til overskudsmenneske

Den humane vendings foretrukne menneske er overskudsmennesket. For med den humane vending følger også et øget pres på den enkeltes evne til på selvstændig vis at forvalte og forbedre sine humane kvaliteter – og det kræver overskud at forholde sig til sig selv med stadig selvforbedring for øje. Hvad enten det handler om at ændre livsstil eller overgå sig selv på arbejdsmarkedet. Derfor er det vigtigt for virksomhederne, at deres medarbejdere trives.

»Trivsel bliver et nøgleord, både på arbejdspladserne og i samfundet i det hele taget, fordi det er vigtigt, at vi har overskud til at være selvstændige væsner, der forholder os til os selv og vores betingelser. Vi skal hele tiden kunne overkomme udfordringer. Vi skal ikke bare kunne klare dem, men skal helst komme ud på den anden side og sætte aftryk på vores omgivelser,« siger Sverre Raffnsøe.

Han ser den humane vending som en forlængelse af oplysningstiden. I sit berømte skrift fra 1784 'Hvad er oplysning?' definerer Immanuel Kant oplysning som menneskets udgang af dets selvforskyldte umyndighed – hvor umyndighed er manglende evne og vilje til at bruge sin forstand uden at blive ledet af andre. Kants fordring til os er, at vi kommer ud af vores afhængighed af andres ledelse og bruger vores frihed til at blive os selv ved at forholde os selvstændigt til os selv, forklarer Sverre Raffnsøe.

»Det, Kant formulerede som en fordring, er nu blevet en selvfølgelig forudsætning. Vi er børn af oplysningstiden, fordi vi har arvet den samme udfordring. Den store forskel er, at det at forholde sig selvstændigt til tingene og frigøre sig fra andres ledelse ikke længere er et formål i sig selv – som det var hos Kant – men er selve forudsætningen for, at vi bedre kan tage os af alle mulige andre formål, som f.eks. at være innovative medarbejdere eller leve sundere,« siger han.

Den attraktive frihed

Det kan være hårdt at være overskudsmenneske, og det er ikke alle, der kan følge med. Forskningsprogrammet 'Den humane vending's kritiske pointe består i at pege på de problemer, der følger med, når det selvstændige overskudsmenneske bliver vores selvfølgelige forestilling om det humane.

»Den humane vending sætter mange mennesker under pres – f.eks. i arbejdslivet, hvor mange åbenlyst har problemer med at leve op til disse fordringer om selvstændighed, der er betingelsen for at være med,« siger han.

Men Sverre Raffnsøe mener, at den humane vending først og fremmest har en stærk attraktionsværdi.

»Den er udtryk for en livsform, vi har været fælles om at etablere, og som består i, at hver gang jeg møder en anden, så forudsætter jeg, at han er et selvstændigt individ. Jeg plejer at sige, at den livsform er et tilbud, vi ikke kan afslå! Vi kan ikke meningsfuldt sige nej til denne videreførelse af oplysningstiden,« siger han.

Ifølge Sverre Raffnsøe består denne livsform nemlig i at knytte sociale bånd, der bygger på frihed.

»Det betyder, at vi mødes i en overenskomst om at se det menneskelige som en evne til ikke at blive afhængig af de betingelser, vi er underlagt. At vi opbygger samfundet ud fra en frihedstrang, hvor vi formår at tage hånd om os selv. Bagsiden af medaljen kan så være, at man hele tiden skal udfolde sig selv og være i stand til at tage teten,« slutter han. ■

SVERRE RAFFNSØE
Professor i ledelsesfilosofi ved Institut for Ledelse, Politik og Filosofi, Copenhagen Business School, dr. phil., mag art i filosofi. Leder af forskningsprogrammet HUMAN - Den humane Vending. *www.raffnsøe.com*

KORT NYT

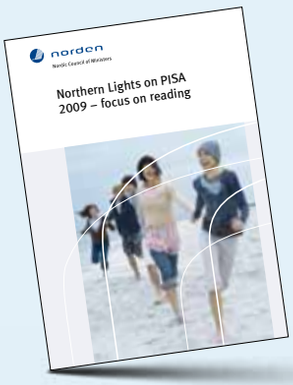

NY PISA-RAPPORT **VISER OPBRUD I DEN NORDISKE RANGORDEN**

PISA-rapporten *Northern Lights on PISA – Focus on reading* har undersøgt de nordiske elevers læsekompetencer. Den viser en ny rangorden blandt de nordiske lande. Finland og Sverige er gået tilbage fra 2006 til 2009, og det betyder, at Danmark trods sin stagnering nærmer sig Sverige. De store højdespringere er Norge og Island. Samlet er spredningen i de nordiske elevers læsekompetencer næsten udlignet – Finland er dog stadig i front.

Download rapporten gratis på *edu.au.dk/pisa* og læs mere om PISA og andre internationale undersøgelser.

BEVILLING FRA UDDANNELSES-MINISTERIET **TIL FORSKNING I UDSKOLINGS-FORLØB**

Uddannelsesministeriet har bevilget 28 millioner kr. til forskning i uddannelse. En af modtagerne er Rikke Brown, som er tilknyttet Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. Hun vil med sit ph.d.-projekt kaste lys over folkeskolens udskolingsforløb. Projektet skal undersøge, hvad det betyder for elevernes læringslyst, når man organiserer udskolingen med mere valgfrihed og samler de ældste elever på særlige overbygningsskoler.

BØRN OG UNGES SELVVÆRD OG TRIVSEL SKAL PÅ SKOLESKEMAET

Ny forskning fra Aarhus Universitet dokumenterer, at børn og unges læring og udvikling forudsætter, at de har et godt selvværd, gode sociale relationer og får den nødvendige støtte fra de voksne, der er omkring dem. Lektor Karen Wistoft fra Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet, står bag undersøgelsen. Hun anbefaler, at lærere og skoleledere sætter mental sundhed på skoleskemaet og udvikler skolens rolle i forhold til børn og unges trivsel, deres selvbilleder og deres sociale relationer. Forskningsresultaterne formidles i bogen 'Trivsel og selvværd – mental sundhed i skolen', der netop er udkommet på Hans Reitzels Forlag.

Læs mere på
www.edu.au.dk/aktuelt/nyheder

NYT INTERNATIONALT MAGASIN – **ASEMAGAZINE FOR LIFELONG LEARNING**

Er livslang læring den strategi, vi har brug for som løsning på den globale krise? Spørgsmålet bliver behandlet i det første nummer af det nye magasin – ASEMagazine for Lifelong Learning. Magasinet består af journalistisk bearbejdede interview med forskere, politikere og praktikere inden for feltet livslang læring. Magasinet er skabt af ASEM Education and Research Hub for Lifelong Learning – forkortet ASEM LLL Hub – som er et omfattende universitetsnetværk, der fremmer samarbejde mellem asiatiske og europæiske lande i forhold til samspillet mellem forskning, forskningsbaseret politikformulering og forskningsbaseret praksis.

Du kan læse det første nummer af magasinet på *www.dpu.dk/asem*

Den 29.-31. maj afholder ASEM den internationale konference 'Learning Unlimited' på Institut for Uddannelse og Pædagogik. **Se mere på** *www.dpu.dk/asem*

SPOT UNGES MISTRIVSEL – **TI ANBEFALINGER TIL VOKSNE**

Mange unge lider i stilhed og står alene med deres problemer. De bebrejder sig selv, at de ikke er perfekte og påtager sig i alt for høj grad ansvar for deres mistrivsel. Det viser en ny rapport – *Når det er svært at være ung i DK – viden og råd om unges trivsel og mistrivsel* – fra Center for Ungdomsforskning ved Aarhus Universitet, der samtidig kommer med en række anbefalinger til, hvordan voksne kan blive bedre til at spotte unges tegn på mistrivsel og hjælpe dem med at håndtere deres problemer.

Læs mere på *www.cefu.dk*

TRE PÅ STRIBE

NYE MSO PROFESSORATER TIL INSTITUT FOR UDDANNELSE OG PÆDAGOGIK

Institut for Uddannelse og Pædagogik får tre nye mso professorer – professorer med særlige opgaver. Dorthe Staunæs bliver professor mso i ledelsespsykologi, Stig Broström i dagtilbuddets didaktik og Karen Lund i dansk som andetsprog.

DORTHE STAUNÆS er udnævnt til professor med særlige opgaver inden for Ledelsespsykologi – psyledelse, diversitet og emotioner i uddannelse og organisationer. Staunæs' særlige opgave ligger inden for human-videnskabelig forskning, hvor hun skal forske i forholdet mellem ledelse og læring i uddannelsesorganisationer. Hun vil især se på udfordringer forbundet med at lede globaliserede og kulturelt komplekse organisationer.

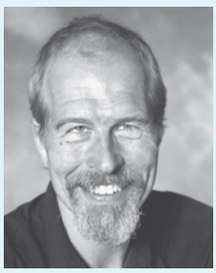

STIG BROSTRÖM er udnævnt til professor med særlige opgaver inden for dagtilbuddets didaktik med fokus på sprog. Broström er leder af forskningsenheden Barndom, Læring og Didaktik, og hans særlige opgaver bliver teoretisk og praktisk at bidrage til udforskning af dagtilbuddets pædagogik.

KAREN LUND er udnævnt til professor i dansk som andetsprog med særlige opgaver inden for forskningsområdet andetsprogstilegnelse og andetsprogspædagogik. Med afsæt i sociokognitive læringsteorier vil Karen Lund i sin forskning søge at afdække kompleksiteten i sprogtilegnelsesprocesserne hos unge og voksne i relation til de sociokulturelle kontekster, de indgår i.

TILTRÆDELSESFORELÆSNINGER

I anledning af udnævnelserne afholdes der tiltrædelsesforelæsninger:

MANDAG 12. MARTS:	FREDAG 16. MARTS:	MANDAG 26. MARTS:
Stig Brostrøm: Børnehavens didaktik – nu og i fremtiden	Karen Lund: Dansk som andetsprog – forskning i et komplekst fagfelt	Dorthe Staunæs: Psy-ledelse: ledelse af uddannelsesorganisationer efter den affektive vending

Forelæsningerne finder sted i Festsalen kl. 14-15 med en efterfølgende reception fra 15 til 17
Læs mere på *www.edu.au.dk/kalender*

*

TO NYE MASTER-UDDANNELSER

MASTERUDDANNELSEN I DAGTILBUDS- OG INDSKOLINGSDIDAKTIK

Uddannelsen har fokus på småbørns- og barndomsfeltet i et læringsmæssigt og didaktisk perspektiv. Det handler om at forstå børn og barndom i et historisk, sociologisk og kulturelt perspektiv og bruge denne forståelse til at diskutere, gennemføre og evaluere læreprocesser, hvor barnet forstås som en aktiv deltager. Uddannelsen retter sig mod dem, der beskæftiger sig professionelt med de 0-8-årige og ønsker at kvalificere sig til at varetage konsulent- og ledelsesopgaver, rådgivning, undervisning og vejledning inden for det småbørnspædagogiske felt.

MASTERUDDANNELSEN I GRUNDSKOLEUNDERVISNING

Sigtet med uddannelsen er at uddanne eksperter, der kan bidrage med forskningsbaseret viden til udvikling af undervisningen i grundskolen. En master i grundskoleundervisning får kompetencer til at kvalificere og udvikle både sin egen og skolens undervisning, for eksempel som vejleder, teamkoordinator eller mellemleder i skolen eller som pædagogisk konsulent i forvaltningen.

Du kan høre mere om uddannelserne på informationsmødet om masteruddannelserne 13. marts i Aarhus og 20. marts i København.
Læs mere på *www.edu.au.dk/master*

*

NYE PH.D.-AFHANDLINGER

VIDENSFORMER OG DOKUMENTATIONSPRAKSIS I SOCIALPÆDAGOGISK ARBEJDE

Afhandlingen er en analyse af, hvordan dokumentation og socialpædagogisk praksis italesættes i henhold til arbejdet med anbragte børn og unge på døgninstitution.
Anna Kathrine Frørup

PATHO-EPISTEMOLOGY: AN INVESTIGATION OF CONTEMPORARY LIFESTYLE NORMS THROUGH TYPE 2 DIABETES SELF-CARE PRACTICES AND TECHNIQUES OF LIFE

Inspired by Michel Foucault and the French philosopher of medicine, Georges Canguilhem, this study explores the epistemological potential of diseases.
Anders Kruse Ljungdalh

CHILDREN IN AMBIGUOUS REALMS: LANGUAGE, SOCIALISATION AND SCHOOLING AMONG CHILDREN IN A RURAL ZAMBIAN COMMUNITY

This study investigates how children encounter and negotiate notions of language, education and 'proper personhood' in a rural African community.
Nana Clemensen

TAKING THE COPENHAGEN PROCESS APART: CRITICAL READINGS OF EUROPEAN VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING POLICY

The dissertation analyses the Copenhagen Process from 2002 from a critical perspective. It argues that the process has expanded VET policy to legitimately include actors at the EU level.
Pia Cort

LOCATION-BASED GAMES: FROM SCREEN TO STREET

The dissertation explores which prerequisites are necessary in location-based games to make meaningful the meeting between players and spatiality with an emphasis on physical locations.
Stine Ejsing-Duun

LÆRERLIV OG ELEVMOBNING

Afhandlingen beskæftiger sig med, hvordan læreres forståelser af elevmobning skabes via lærerpraksisser i skolen.
Helle Rabøl Hansen

Alle afhandlingerne kan lånes på Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

BRUGERNE **SPRÆNGER** UNIVERSITETETS MURE

Ny viden opstår ikke bare bag universitetets mure, men også i klasseværelser. Studerende og brugere af uddannelsesforskning spiller en stadig større rolle for videnproduktion, og det får **brugerdreven forskning og videnudveksling på universiteternes dagsorden**.

»Viden bør ikke være forbeholdt få privilegerede medlemmer og grupper af samfundet. Enhver kan være bruger af forskning.«

Professor
David Gough

Af Camilla Mehlsen

Folkets magt, eller snarere brugernes, er vokset i det seneste årti. Det kom for alvor til udtryk i 2006, hvor du – brugeren – overhalede milliardærer, præsidenter og direktører på Time Magazines årlige oversigt over verdens mest indflydelsesrige personer og blev hyldet som *Person of the Year*.

Time Magazines kåring er udtryk for en større tendens, ikke bare inden for sociale medier, hvor brugerne selv kommer til orde på platforme som Wikipedia og YouTube, men også i erhvervslivet og samfundet generelt. Stadig flere organisationer får øjnene op for, at brugeren ikke er en dum fyr eller tøs, der bare køber et produkt eller sætter et kryds ved valgurnen, men kan hjælpe med at gøre organisationen bedre. Og det gælder også for universiteterne, der er begyndt at arbejde med brugerorienteret forskning og demokratisk viden.

Mere magt til patienten

I forskningsverdenen spiller brugeren en stadig større rolle. Universiteterne har ikke længere monopol på viden, delvis fordi internettet har gjort det muligt for alle med en internetforbindelse at skaffe sig ny viden. Ifølge en førende ekspert i videnmobilisering, professor Sandra Nutley fra University of Edinburgh, er patienter et godt eksempel på denne tendens:

»Inden for lægeverdenen har vi oplevet en selvstændiggørelse af patienterne. I dag søger patienterne efter information på Google og andre steder på internettet, og de diskuterer deres symptomer med lægen på en ny måde,« siger professor Sandra Nutley.

Hun var en af hovedtalerne på konferencen 'Mobilising Knowledge in Education Research', som International Alliance of Leading Education Institutes (IALEI) afholdt på Ontario Institute of Studies in Education ved University of Toronto i juni 2011.

Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet, er blandt de ti medlemslande, som indgår i den internationale alliance, der hvert år tager et aktuelt forskningstema op. I 2011 har et team af forskere fra alle ti IALEI-medlemslande arbejdet med videnudveksling, og de første resultater blev præsenteret i Toronto for blandt andre repræsentanter for OECD og Verdensbanken.

Demokratisk viden

Ét budskab går igen og igen hos de forskellige forskere i IALEI-teamet: Universiteterne er nødt til at beskæftige sig mere med deres brugere – som jo meget vel kan gå hen og blive fremtidens videnproducenter. Som det fremgår af en rapport fra IALEI-forskerne ved National Institute of Education i Singapore:

»I den seneste tid har vi oplevet en stigende erkendelse af, at det ikke blot er forskere, men også brugere af viden, der kan og bør spille en vigtig rolle i videnproduktionen og formgivningen af innovation.«

Alle kan i teorien have gavn af forskning og anvende forskningsbaseret viden – lærere, journalister, rådgivere, politikere, skoleledere, akademikere, studerende, læger osv.

»Viden bør ikke være forbeholdt få privilegerede medlemmer og grupper i samfundet. Enhver kan være bruger af forskning,« siger en af forskerne fra IALEI-projektet, professor David Gough. Han er leder af The Evidence for Policy and Practice Information and Coordinating Centre (EPPI-centret) ved Institute of Education, University of London. Professor Gough og hans kollegaer studerer brugerdreven forskningsproduktion og -anvendelse, og han argumenterer for en stærkere sammenhæng mellem forskning og anvendelsen heraf.

»Vi har brug for en mere strategisk tilgang til uddannelse og til måder, hvorpå vi kan involvere eleverne, forældrene og lærerne, når vi sætter dagsordenen inden for uddannelsesforskning. Det er de mennesker, som skal træffe beslutninger i forhold til uddannelse, som i højere grad bør tage del i fastlæggelsen af denne forskningsdagsorden,« siger han.

Professor Gough fortæller om, hvordan elever og lærere på Hatch End High School i Storbritannien satte forskningsdagsordenen i forbindelse med en undersøgelse udført af forskere ved EPPI-centret. Forskerne spurgte eleverne og lærerne, hvad de gerne ville vide mere om – og de valgte 'relationer' som emnet for undersøgelsen. Eleverne og lærerne ville gerne vide, hvad skolen kan gøre for at forbedre de unges relationer til hinanden, til deres lærere og familier. Forskergruppen ville sandsynligvis ikke selv have valgt dette emne, men for børn og unge er det at 'få og forblive venner' et vigtigt emne, så derfor efterspurgte de mere viden om venskaber.

Ifølge professor Gough bør der fremover være mere fokus på brugerperspektivet i forskning:

»Mange mennesker forsøger at forbedre forskningsformidlingen – det er en nødvendig, men ikke særlig tilfredsstillende situation. Vi er også nødt til at sikre os, at forskning og formål passer sammen. Derfor bør det være brugerperspektivet, der sætter forskningsdagsordenen,« siger professor Gough.

Forskning er ikke nok

Professor Ben Levin fra Ontario Institute of Studies in Education, University of Toronto er leder af IALEI's 2011-forskningsteam, der fokuserer på at mobilisere viden inden for uddannelsesforskning. Ifølge Ben Levin er der en stigende efterspørgsel fra brugerne efter forskningsbaseret uddannelsesviden, og det betyder, at videnudveksling kommer til at fylde mere for universiteterne.

»Det er ikke nok bare at forske. Selvfølgelig er vi nødt til at forske for overhovedet at have en viden at mobilisere, men videnmobilisering er i højere grad ved at blive en del af universiteternes arbejde,« siger Levin.

Ifølge Ben Levin er behovet for videnudveksling vokset, fordi vi har mere viden. På grund af uddannelsesforskning ved vi mere i dag, end vi gjorde for 20 år siden.

»For eksempel ved vi en hel del mere om, hvordan vi lærer børn at læse, end vi gjorde tidligere. Vi vil gerne sikre os, at lærerne er bekendt med det, så de har mulighed for at anvende effektive læsemåder. Vi ved en hel del mere om at motivere og engagere de studerende, og hvor vigtigt det er. Det er derfor, videnmobilisering er vigtig,« siger han. ›

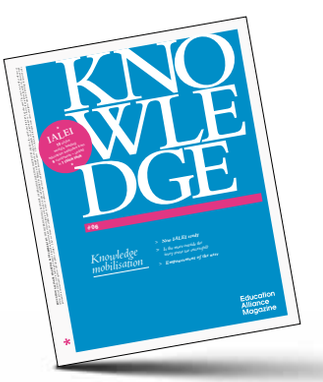

NYT NUMMER AF **EDUCATION ALLIANCE MAGAZINE**

Det nye nummer af Education Alliance Magazine tager fat på videnudveksling, som er et forskningstema, International Alliance of Leading Education Institutes (IALEI) arbejder med. I 2011 har en række internationale forskere leveret studier af, hvordan det står til med videnudveksling – eller knowledge mobilisation, som temaet kaldes på engelsk – i de ti forskellige lande, som IALEI-uddannelsesinstitutionerne repræsenterer.

Læs hele nummeret på *www.intlalliance.org*

Fra produkt til service

På konferencen 'Mobilising Knowledge in Education Research' fremhævede flere IALEI-forskere, hvor vigtigt det er at beskæftige sig med nogle af universiteternes nøglebrugere – de studerende – inden for uddannelsesforskning. En af dem var professor Wing On Lee fra National Institute for Education i Singapore:

»Vi tænker altid på de studerende som passive, men det er de overhovedet ikke. Hvis de studerende er engagerede, rykker de sig,« sagde han.

»Jo flere skolereformer, vi indfører, jo tydeligere bliver det, at ny viden kan opstå i klasselokalet. Studerende og lærere kan også producere viden, det er ikke kun forskerne. Videnmobilisering er ikke topstyret. Det er et spørgsmål om engagement,« sagde professor Lee.

Tidligere århundreders universiteter var rent faktisk topstyrede, og de behøvede ikke at bekymre sig særlig meget om, hvordan ny forskningsviden blev omsat uden for universitetets mure. Det har ændret sig dramatisk i dag.

Ifølge professor Sandra Nutley bliver den måde, som forskningen anvendes på, et stadigt vigtigere omdrejningspunkt for universiteterne. Hun ser et overordnet fokusskift fra produkt til service – fra den måde, forskningen udføres på, til den måde, den anvendes på. Sandra Nutley forklarer, at hvis du tager ideen med at anvende forskning seriøst, så vil universitetets og forskerens produktivitet ikke længere blive målt på antallet af publikationer – og antallet af det enkelte universitets produkter – men på, hvor god en service universitetet giver. Men universiteterne er først for nylig gået i denne retning. Der er altså stadig lang vej at gå, før de bliver til rene 'serviceuniversiteter'.

»Hvis vi holder fast i den ide, at universitetets rolle er at servicere samfundet – og ikke bare udvinde viden for videns skyld – så er vi nødt til at tænke i nye fremgangsmåder. I mange lande har vi i dag en model, hvor forskning anses for at være et produkt. Vi producerer forskning. Det kan godt være, at vi involverer mennesker i processen med at definere vores forskningsprioritering osv., men den primære mobiliseringsaktivitet er ofte – hvis overhovedet – tilføjet til sidst. Hvis man ønsker at tjene samfundet, virker det ikke umiddelbart som den bedste måde at øve indflydelse på,« siger Sandra Nutley.

Ifølge Sandra Nutley er vi nødt til at flytte fokus fra ønsket om at forbedre forskningens 'indpakning' til noget mere interaktivt.

»Vi er nødt til at arbejde sammen med andre om at oversætte forskningsviden. Forskningen taler aldrig for sig selv. Forskningen skal oversættes til den kontekst, den kan anvendes i,« siger hun.

Hun fortæller, at hvis et universitet vil tilbyde en service, der identificerer, hvad folk har brug for at vide, og hvordan man kan hjælpe dem med at anvende den viden, så må universiteterne arbejde på en anden måde, end de fleste af dem gør i dag.

»*Co-production* og engagement vil ikke bare være en mulighed. Det ville være uundgåeligt for alle forskere,« siger hun.

Hvem sidder ved roret?

Men hvem har det overordnede ansvar for at mobilisere viden og inddrage brugerne i uddannelsesforskning? Den enkelte forsker, fakultetet, universitetet, ministeriet eller en transnational organisation? Svaret er, at det sjældent er nogens ansvar. Den voksende efterspørgsel efter forskningsviden går ikke hånd i hånd med universiteternes nuværende prioriteringer, især ikke når det gælder uddannelsesforskning.

> »Vi tænker altid på de studerende som passive, men det er de overhovedet ikke. Hvis de studerende er engagerede, rykker de sig. **Jo flere skolereformer, vi indfører, jo tydeligere bliver det, at ny viden kan opstå i klasselokalet**. Studerende og lærere kan også producere viden, det er ikke kun forskerne.«
>
> Professor
> **Wing On Lee**

Professor Ben Levin forklarer, at selvom universiteterne har en grundlæggende interesse i at formidle deres forskning og gøre den tilgængelig for omverdenen, så er de mekanismer, som skal sørge for dette, dårligt skruet sammen.

»Med det mener jeg, at de systemer og strukturer inden for universitetsverdenen, som skal understøtte videnmobilisering, er svage. Det afhænger i høj grad af den enkelte forsker; det er ikke et arbejde, som finder sted på institutplan. IALEI-forskernes rapporter udtrykker en generel erkendelse af, at universiteterne kan gøre det bedre, når det gælder uddannelsesforskning,« siger han.

Bedre infrastruktur

Ifølge professor Ben Levin er universiteterne nødt til at bygge en infrastruktur, som kan understøtte videnudveksling.

»Hvis jeg er kemiker, og jeg udvikler et nyt produkt, så står universitetet parat med patent- og spin-off-virksomheder osv. Alting bliver gjort for mig. Inden for uddannelse skal jeg gøre det hele selv. Der er overhovedet ingen infrastruktur, der støtter dette arbejde. Der er ingen penge til det. Det er ingens job, og derfor bliver det ikke gjort,« siger han.

Ben Levin forklarer, at uddannelsesforskning i de fleste IALEI-lande fortsat er et mindre foretagende. I forhold til områdets størrelse er det dårligt finansieret, og det er for det meste også dårligt organiseret.

»I den akademiske verden handler det hele om at putte ting på papir, ned på skrift. Men vi ved, at det ikke ændrer folks opførsel at læse noget. Hvis du laver pædagogisk forskning, så bør du skabe forbindelse til lærere og foreninger. Hvis vi ved én ting om videnmobilisering, så er det, at der sjældent er en direkte forbindelse mellem forskeren og 'forskningsbrugeren'. Det er en meget mere diffus proces, der i høj grad finder sted gennem mellemorganisationer. Den slags forbindelser etableres for det meste gennem events og netværker. Vi er nødt til at tænke systematisk, så vi kan give forskningen en mere fremstående placering i uddannelsesprocessen.«

Et spørgsmål trænger sig på: Hvor finder forskerne tiden til at samarbejde med praktikere, politikere, medier osv.? De bruger i forvejen en masse tid på andre aktiviteter, som heller ikke er direkte forskningsrelaterede, såsom undervisning, fondsansøgninger og oplæg. Ifølge professor Levin er mangel på tid den forkerte undskyldning.

»De bedste forskere er ofte også de bedste undervisere og dem, der er mest aktive, når det kommer til videnmobilisering. I et studie af uddannelsesforskning i Canada kunne vi for nylig konstatere en klar sammenhæng: De mennesker, som udgiver mest fagfællebedømt forskning, er også dem, der laver mest ikke-akademisk formidling. De skriver flere resumeer og anbefalinger, de organiserer flere workshopper og events osv. De mennesker, som er mest involveret i videnmobilisering, er også de mennesker, som er de mest fagfællebedømte.«

Meget tyder altså på, at den bedste forsker også er den bedste videnformidler. Hvem ved, måske vil den bedste videnformidler fremover være en af universitetets brugere? ■

ISTOCKPHOTO

HVAD OPTAGER FORSKEREN?

Den ensomme forsker, der sidder alene i elfenbenstårnet, hører fortiden til. I dag skal forskerens viden ud i verden til dem, den berører. **Asterisk ser i hvert nummer nærmere på en forskers metier**.

*

SOCIAL INDIGNATION ER MIN DRIVKRAFT

Alle skal have lige muligheder, men sådan er det bare ikke altid i praksis. Heller ikke i uddannelsessystemet. Det opdagede Niels Rosendal allerede i femte klasse, og siden har den sociale indignation været en drivkraft for ham. Med sin forskning sætter han **fokus på samfundets barrierer for unge**.

Fortalt til Vibe Middelboe

UNGDOMS-ARBEJDSLØSHED **UNDER LUP**

Lige nu glæder jeg mig til at komme i gang med Volunteers for European Employment, som er et nyt, stort forskningsprojekt, som EU finansierer. Sammen med forskere og praktikere fra syv europæiske lande skal vi finde gode eksempler på måder at få de unge ind på arbejdsmarkedet i en krisetid på.

Den økonomiske krise rammer især de unge hårdt. I øjeblikket har mange unge slet ikke en chance for at komme ind på arbejdsmarkedet, og med en ungdomsarbejdsløshedsprocent på over 30 i flere europæiske lande risikerer vi at tabe en hel generation på gulvet, hvis ikke vi gør noget.

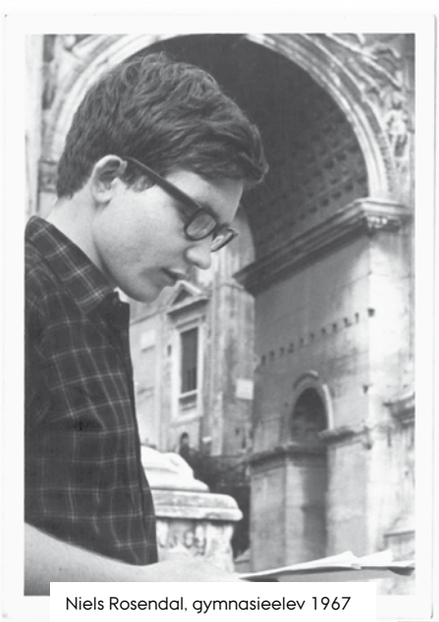

Niels Rosendal, gymnasieelev 1967

Det er vigtigt, at vores unge får fodfæste på arbejdsmarkedet, ikke bare af økonomiske årsager. Alle fortjener muligheden for et fast og meningsfuldt arbejde, hvor de føler, de gør nytte. Når man går på arbejde, føler man sig ønsket og nødvendig, og for nogle er det også en vej ud af den ensomhed, som kan følge i kølvandet på længere tids arbejdsløshed.

Målet med projektet er at kortlægge, hvilke tiltag og redskaber der virker. Nogle lande har forsøgt at skabe job i nye brancher, fx inden for miljøteknologi eller turisme. Vi vil også finde ud af, hvordan vejledningen af de unge arbejdsløse bedst foregår, og undersøge, hvilke ikke-offentlige tiltag der er gode erfaringer med.

LIGE MULIGHEDER OG **KLARE KRAV**

Jeg er også i gang med flere andre forskningsprojekter for tiden. Flere af dem handler om de barrierer, som unge med særlige behov møder i forskellige dele af samfundet. Alle skal have lige muligheder, siger vi, men sådan fungerer det bare ikke altid i praksis. Heller ikke i uddannelsessystemet, og min forskning er langt hen ad vejen drevet af en social indignation over de ulige forhold, der gør sig gældende.

Hvis jeg skal tænke tilbage på, hvornår den sociale indignation blev vakt, må det have været, da jeg i min skoletid så, hvordan man allerede efter 5. klasse delte os op. Jeg syntes, det var uretfærdigt, at nogle af mine kammerater blev sorteret fra og stemplet som uegnede til en boglig uddannelse i så tidlig en alder.

Som ung søgte jeg forklaringer på social uretfærdighed i marxismen. Senere i mit liv er jeg gået forskervejen og forsøger ad den vej at gøre opmærksom på de barrierer, som unge mennesker møder i samfundet.

Som underviser forsøger jeg også at nedbryde barrierer. Jeg har fx netop involveret mig i at udvikle indholdet af vores kandidatuddannelse i pædagogisk sociologi. Vi er i gang med at tydeliggøre de akademiske kompetencer, som vi forventer, de studerende tilegner sig i løbet af uddannelsen. Det skal være med til at gøre kravene mindre diffuse og lettere at afkode. Det synes jeg, vi skylder vores studerende på uddannelsen, som for de flestes vedkommende har en professionsbachelorgrad som lærer eller pædagog med sig og derfor ikke har været skolet på et universitet, når de begynder på kandidatuddannelsen.

*

Niels Rosendal bliver student fra Rødovre Statsskole, årgang 1968. At flere af hans klassekammerater fra folkeskolen blev frataget den mulighed allerede i femte klasse, vakte for første gang den sociale indignation, der siden er blevet en drivkraft i Niels Rosendals arbejde. Det er Niels Rosendal, der står i øverste række nummer tre fra venstre.

Niels Rosendal, cand. pæd. fra Danmarks Lærerhøjskole, 1984

OPGØR MED KASSETÆNKNING

Noget af det, der driver mig i mit arbejde som forsker, er, når jeg bliver bedt om at fremlægge forskningsbaseret viden for politikerne og komme med anbefalinger til politiske løsninger på samfundsmæssige problemer. Jeg oplever mange nedslående og uretfærdige ting som forsker i pædagogisk sociologi, men håbet om at være med til at forandre bare lidt her i verden gør, at jeg holder gejsten oppe.

Det er min oplevelse, at man i de danske kommuner er gået for langt i sin iver for at få de unge i arbejde. Det er ikke godt nok at give vores unge arbejdsløse ét tilbud og så trække dem i deres ydelse, hvis de takker nej. Det er en nedladende og uklog praksis. Jeg synes, vi skal høre den unge – det kan jo være, at han eller hun har en bedre idé. Men der er en udbredt kassetænkning, både fordi det nu er kommunernes ansvar at få de unge i arbejde, og fordi landet fattes penge. Vi respekterer ikke de unges rettigheder som medborgere. Hvorfor ikke give dem chancen for at tage en uddannelse eller gå efter drømmejobbet? Og så lade dem selv erfare, hvis det ikke går. Vi skal selvfølgelig være realistiske, men vi skal ikke være bedrevidende på de unges vegne. ■

NIELS ROSENDAL JENSEN
Lektor i pædagogisk sociologi ved Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Han forsker i socialpædagogisk teori og praksis især i forbindelse med ungeindsatsen. Han er forskningsleder for det nye projekt VERSO (Volunteers for European Employment).

NYE BØGER MODTAGET PÅ REDAKTIONEN

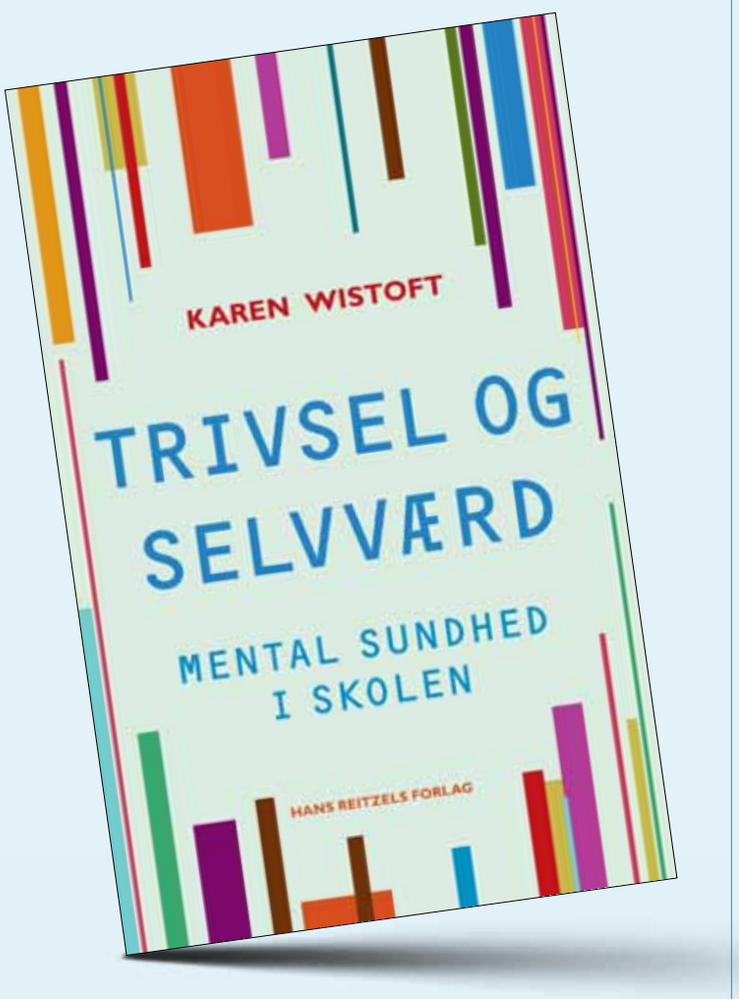

TRIVSEL OG VELFÆRD
– Mental sundhed i skolen
Karen Wistoft
Bogen sætter fokus på skolens rolle i forhold til børn og unges trivsel, selvbillede og sociale relationer. Den undersøger, hvordan lærere, pædagoger, sundhedsplejersker og andre, der har med eleverne at gøre i skolen, kan støtte en god og sund identitetsdannelse.
HANS REITZELS FORLAG

HINANDENS VERDEN
David Bugge
K.E. Løgstrup var en stringent tænker, men ikke altid en lige så stringent formidler af sin tænkning. Det gælder også i hovedværket 'Den etiske fordring' fra 1956. Det er baggrunden for denne udgivelse, der analyserer, diskuterer og perspektiverer selve bogens indhold og tankerækker.
FORLAGET KLIM

BAG OM SPROGET
– Det kulturmentale univers i sprog og kommunikation
Per Durst-Andersen
Sprog er noget af det mest oversete i verden. Bogen viser, at sprog er alt andet end ligegyldigt og absolut ikke kedeligt. Bogen giver mange eksempler på, hvordan kultur og mentalitet hænger intimt sammen med sproget, med fokus på primært dansk, men også på russisk, engelsk og kinesisk.
HANS REITZELS FORLAG

UNDERVISNINGS-DIFFERENTIERING
– i kontekst
Steen Hilling, Lotte Behrend & Micki Sonne Kaa Sunesen
Bogen samler den eksisterende viden om at undervisningsdifferentiere. Er det bedst at bygge læringsrummet op på relationsprincipper, eller skal der mere fokus på en individuel tilgang? Er det relevant med en strukturel tilgang eller en mere blød didaktisk model? Disse spørgsmål forsøger forfatterne at give et teoretisk og praksisorienteret svar på.
MUNKHOLM FORLAG

NARRATIV TEORI I PÆDAGOGERS PRAKSIS
Tom Ritchie (red.)
Det narrative rummer et potentiale, som ikke udnyttes tilstrækkeligt i pædagogikken i dag. Bogen har pædagogers praksis som omdrejningspunkt, og de forskellige kapitler belyser, hvordan narrativ tænkning kan bidrage til udvikling af pædagogfaglighed og til opgaveløsning i praksis.
BILLESØ & BALTZER

EKSAMEN OG CENSUR I PROFESSIONSBACHELOR-UDDANNELSERNE
Britta Hørdam, Steen Hundborg & René B. Christiansen
Bogens formål er at præsentere viden om eksamination inden for professionsbacheloruddannelserne og give nogle redskaber, som undervisere, eksaminatorer og censorer har brugt i forbindelse med eksamination.
FORLAGET UP

DANMARK PÅ BRIKSEN
– Et psykologisk perspektiv på Danmark og danskerne i det senmoderne
Carsten René Jørgensen
Danskerne beskrives som et af verdens lykkeligste folk, men mange har et liv præget af nedsat trivsel. Med afsæt i social identitetsteori belyses en række psykologiske processer bag polariseringen af den danske befolkning. Samlet kan bogen ses som et kulturkritisk forsvar for en humanistisk tilgang til mennesket, der er under pres i det senmoderne danske samfund.
HANS REITZELS FORLAG

PROFESSIONERNES SOCIOLOGI OG VIDENSGRUNDLAG
Martin Blok Johansen & Søren Gytz Olesen (red.)
Antologien tematiserer forandringer i professionernes rekruttering, status og identitet, herunder spørgsmål om professionernes muligheder for fortsat at spille en betydelig rolle i forhold til velfærdsstatens udvikling.
VIA SYSTIME

FÆLLES MÅL OG MIDLER
– Læremidler og læreplaner i teori og praksis
Thomas Illum Hansen & Keld Skovmand
Bogen har fokus på, hvordan arbejdet med læremidler kan integreres i både skolens og læreruddannelsens praksis, mens der i forhold til læreplaner tilbydes værktøjer til, hvordan Fælles Mål kan analyseres, fortolkes og omsættes til års-, undervisnings- og elevplaner.
FORLAGET KLIM

LEGENS FLERTYDIGHED
– Børns leg i en institutionaliseret barndom
Maria Øksnes
I bogen tager forfatteren begrebet leg under behandling på flere niveauer. Bogen søger at afdække og problematisere tidens mest almindelige diskurs, hvor legen primært betragtes som en vej til udvikling og læring, og hvor den ofte opfattes som en udelukkende positiv aktivitet hos barnet.
HANS REITZELS FORLAG

NY KRITISK PÆDAGOGIK

Frede Nielsen Carstens & Søren K. Lauridsen

Bogen giver en fremstilling af det pædagogiske fagområde i et aktuelt og klassisk perspektiv og foreslår en relancering af den kritiske pædagogik som teoretisk udgangspunkt for pædagogens møde med de aktuelle samfundsforandringer.

HANS REITZELS FORLAG

PÆDAGOGISKE PERSPEKTIVER PÅ ARBEJDSLIV

Gerd Christensen & Eva Bertelsen (red.)

Bogen viser, hvordan pædagogisk forskning søger at begribe og udforske centrale fænomener i arbejdslivet. Bogen udfordrer det traditionelle begreb om 'læring i arbejdslivet'. Hvordan udfoldes og fortolkes det i klassiske dannelsesinstitutioner som folkeskolen, gymnasiet, universitetet og professionsuddannelserne?

FRYDENLUND

TIDLIGERE ANBRAGTE UNGE OG UDDANNELSE

Inge M. Bryderup & Marlene Q. Trentel

Bogen handler om unge, der har været anbragt uden for hjemmet, om deres skolegang og uddannelsesforløb. Den belyser de unges forløb i uddannelsessystemet og undersøger, hvilke faktorer der har betydning for, at tidligere anbragte unge fortsætter i uddannelsessystemet efter folkeskolen.

FORLAGET KLIM

UDDANNELSESSYSTEMERNE I SOCIOLOGISK PERSPEKTIV

Erik Jørgen Hansen

En alsidig og kritisk indføring i faget uddannelsessociologi og i de grundlæggende uddannelsespolitiske problemstillinger. Bogen er skrevet på baggrund af danske forhold, men med referencer til den uddannelsesmæssige udvikling og debat uden for landets grænser.

HANS REITZELS FORLAG

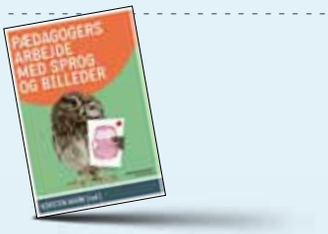

PÆDAGOERS ARBEJDE MED SPROG OG BILLEDER

Kirsten Mark (red.)

Bogen handler om, hvordan arbejdet med dansk, kultur og kommunikation kan foregå i praksis. I bogen beskriver eksperter, hvordan pædagoger kan støtte børn og brugeres sproglige og sociale udvikling, fx ved at arbejde med fortællinger, film, læsning og skrivning.

AKADEMISK FORLAG

MINDFULNESS I PÆDAGOGIKKEN

Nikolaj Flor Rotne & Didde Flor Rotne

Bogen giver en forskningsbaseret indføring i mindfulness og kommer med hverdagseksempler, historier, øvelser og cases. Bogens formål er at bidrage til at skabe skole- og daginstitutionskulturer, der modvirker stress og offerrollementalitet.

HANS REITZELS FORLAG

KROPPEN I LÆRINGSRUM

Lars Emmerik Damgaard Knudsen, Agnete Sillesen, Dorthe Varning Poulsen & Mette Schmidt (red.)

I denne antologi bidrager en række nordiske forskere med deres syn på sammenhængene mellem krop og læring.

FORLAGET UP

FLYGTIGE FORHOLD – Om ledelse af medarbejdere mellem pædagogik, kærlighed og leg

Niels Åkerstrøm Andersen

Bogen stiller skarpt på organisationer i en verden, hvor flygtighed er det gældende regime; hvor medarbejderforhold er blevet en intim affære; og hvor fyringer har fået karakter af skilsmisse.

HANS REITZELS FORLAG

> »Man bliver ikke født, som den man er. Man tillærer sig det igennem puberteten. I min pubertet var jeg anbragt. Det, jeg savnede mest, var trygge rammer. En, jeg kunne kalde for mor. En, jeg kunne komme til, når jeg havde problemer. Der er meget forskel på at kunne komme til en pædagog eller til en, man ved, man kan stole på, en man kan betro sig til.«
>
> **Torben** i indledningen til 'Tidligere anbragte unge og uddannelse'

LÆSNINGENS PSYKOLOGI OG PÆDAGOGIK

Ingvar Lundberg

Målet med bogen er at give en sammenhængende fremstilling af læseområdet som multividenskabeligt felt. Det drejer sig om at samordne viden, som er udviklet inden for udviklingspsykologi, kognitiv psykologi, neurobiologi, lingvistik og pædagogik. Bogen kobler således viden fra forskningens verden sammen med pædagogisk praksis.

DANSK PSYKOLOGISK FORLAG

TIDSSKRIFTER

VERA

Vera er et tidsskrift for pædagoger, som udgives af BUPL og Socialpædagogerne i fællesskab. Nummer 57/2011 handler bl.a. om 'drivkræfter i det pædagogiske arbejde'.

GJALLERHORN

Dette tidsskrift for professionsuddannelser udgives af VIA University College. Nr. 14/2011 består af en række temaartikler om børn og pædagogisk arbejde.

CURSIV

www.edu.au.dk/cursiv

Cursiv, tidligere udgivet af Institut for Didaktik, er nu det videnskabelige tidsskrift for det samlede Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet. Det seneste nummer 8/2011 tager fat på it-didaktisk design.

NUL TIL FJORTEN

Dette pædagogiske tidsskrift udgives af Dansk Pædagogisk Forum. Nr. 4/2011 har temaet 'anerkendende kommunikation – specielt mellem de voksne'.

UP

Tidsskriftet udgives af Unge Pædagoger. Nr. 4/2011 har temaet 'Klima & Udeskoler'. Klimaet er på den politiske dagsorden og rammer også ind i folkeskolens undervisning, idet miljø og bæredygtig udvikling traditionelt har været en del af det naturfaglige indhold i skolen, forstået som indeskolen.

KOMMENTAR

DE ER **IKKE TABERE** – DE ER **OVERLEVERE**

Inge Henningsen kaster sit kritiske statistiker-blik på nogle af tidens mange påstande om tabere i uddannelsessystemet. Og det er ikke unge tabere hun finder bag tallene, **men unge, der træffer fornuftige valg i et ufornuftigt uddannelsessystem**, hvor man nemt kan *blive* taber.

Af Inge Henningsen

På uddannelsesområdet har udnævnelse af tabere været en yndet aktivitet i medierne de sidste par år. Det er bl.a. gået ud over drenge og især drenge med ikke-dansk baggrund, men også ufaglærte og unge fra udkantsområderne har været i søgelyset. Som statistiker bliver man slået af, hvor stor rolle tal og måden, man behandler dem på, spiller i denne konstruktion af tabere. Ser man nærmere på tallene, er det imidlertid ikke tabere, man ser, men unge, der kæmper med at overleve i et uddannelsessystem, der ikke er tilpasset hverken deres eller samfundets behov. Lad os se på syv af de gængse påstande om unge og deres adfærd i uddannelsessystemet.

1. *Hvorfor er der så mange unge, der ikke får en uddannelse?*

Det er der heller ikke. Undervisningsministeriets profilmodel anslår, at 80 % af alle unge i dag ender med at have en erhvervskompetencegivende uddannelse, og at der kun er 10 %, der slet ikke får en kompetencegivende uddannelse. Og her skal man huske, at statistikkerne ikke omfatter alle kompetencegivende uddannelser. Afhængigt af opgørelsesmåden vil tallene for erhvervskompetence f.eks. ikke indeholde AMU-uddannelser som buschauffør og stilladsopsætter, private uddannelser til Mensendiecklærer og kostvejleder, jobbaserede uddannelser som de militære konstabeluddannelser eller personer, der har arbejde sig frem til en stilling som f.eks. butiks- eller lagerchef. Også på nye økonomiske aktivitetsområder som f.eks. de kreative industrier (musik, spil, software, tv og radio etc.) er der aktuelt mange – også i ledende stillinger – uden formel uddannelse. Så der kan godt være personer med betydelig erhvervskompetence, der i statistikkerne optræder som ufaglærte.

2. *Men drengene får da ikke nogen uddannelse? De er jo tabere?*

Der er altså ikke den store forskel på drenge og piger på dette område. 77 % af drengene forventes at få en kompetencegivende uddannelse, mens 12 % forventes ikke at få en registreret uddannelse. Yderligere tyder undersøgelser på, at der er en stor gruppe mænd uden registreret erhvervskompetencegivende uddannelse, der klarer sig endog meget godt på arbejdsmarkedet – men selvfølgelig også en gruppe, der klarer sig meget dårligt. Vi ved bare ikke, hvor mange det er, og hvad de egentlig laver.

3. *Erhvervsuddannelserne har i hvert fald store problemer. F.eks. er der en frafaldsprocent på over 50.*

Den store frafaldsprocent på de erhvervsfaglige uddannelser er i høj grad et resultat af den måde, man laver frafaldsstatistik på. Her tages der bl.a. ikke højde for, at mange skifter til en anden erhvervsfaglig uddannelse, hvis de f.eks. ikke kan få praktikplads. De tæller som frafald, selv om de senere gennemfører en uddannelse, og der således snarere er tale om omvalg end om frafald. Samtidig viser nye undersøgelser, at en del unge begynder på en erhvervsuddannelse uden egentlig at have til hensigt at gennemføre den. Det er unge, som ikke er parate til at vælge livsuddannelse, når de er 16 år. Ved at vælge en gymnasial uddannelse kan de mere bogligt orienterede unge nå at blive mere modne og uddannelsesparate, før de skal træffe et valg. Den mulighed findes ikke for de ikke-boglige unge. Man kan se deres søgeadfærd ved deltagelse i skiftende erhvervsrettede tilbud som en måde at skaffe sig et selvkonstrueret afklaringsforløb på. Det er oplagt ikke en optimal måde at gøre tingene på, hverken for dem selv eller for samfundet. Men det er den mulighed, de har, sådan som uddannelsessystemet ser ud i dag, og den griber de.

4. *Men de manglende praktikpladser er vel er et reelt problem?*

Ja, de manglende praktikpladser er uddannelsessystemets største skandale. Ved årsskiftet var der f.eks. 8.500 praktikpladssøgende elever, og den håbløse praktikpladssituation er et strukturelt problem, der først og fremmest rammer drenge, fordi der er flest drenge på de erhvervsfaglige uddannelser. Drengene *er* ikke tabere, men de *bliver* tabere i et uddannelsessystem, der ikke sikrer, at alle kvalificerede unge får chance for at færdiggøre deres uddannelse inden for de fag, som de har valgt.

5. *Det er vel stadig sådan, at pigerne får mere uddannelse end drengene. F.eks. er der mange flere piger end drenge, der går i gymnasiet?*

Ja, for drengene har ikke i så høj grad brug for at gå i gymnasiet. Drenges og pigers forskellige livsstrategier anviser dem forskellige spor i skolen og i det videre uddannelsessystem. Mange af de typiske kvindeudddanelser (pædagog, lærer, sygeplejerske) kræver en gymnasieuddannelse, mens mandeuddannelser som tømrer, murer og mekaniker ikke gør, selv om de giver erhvervskompetence og ofte bedre løn og mere prestige end de typiske kvindeuddannelser. Så pigernes overforbrug af gymnasiet hænger sammen med den formelle struktur i uddannelserne. Tilsvarende er pigerne også nødt til at investere mere i at få gode karakterer, fordi adgangsbegrænsningen på de videregående uddannelser mest har rettet sig mod kvindefag.

POLFOTO

TABERSYSTEM
Mangel på praktikpladser er uddannelsessystemets største skandale, mener Inge Henningsen.

6. *Er det ikke bekymrende, så dårligt unge indvandrere og efterkommere klarer sig i uddannelsessystemet? I hvert fald drengene?*

De klarer sig faktisk ikke så dårligt. Profilmodellens 25-års fremskrivninger viser, at for årgang 2010 kan man forvente, at kvinder af dansk og udenlandsk herkomst ender med at få næsten samme uddannelsesfrekvens. Fremskrivningerne viser også, at mænd af dansk og af udenlandsk herkomst i lige høj grad forventes at få en videregående uddannelse. Til gengæld forventes mænd med udenlandsk herkomst i markant mindre grad at få en erhvervsfaglig uddannelse. Det er sandsynligt, at dette skyldes vanskeligheder med at få en praktikplads. F.eks. har AKF i en helt ny undersøgelse vist, at under halvdelen af de indvandrere og efterkommere, der påbegynder en erhvervsfaglig uddannelse, får en praktikpladsaftale. De unge med anden etnisk baggrund bliver tabere, fordi de sidder med et dårligere lod i praktikpladslotteriet.

7. *Det må da være forkert, når indvandrere og efterkommere forventes at klare sig så godt? Undersøgelser som PISA-etnisk har jo vist, at halvdelen af folkeskoleeleverne med 'etnisk' baggrund læser så dårligt, at de ikke kan gennemføre en ungdomsuddannelse?*

Virkeligheden, repræsenteret ved profilmodellen, viser bare noget andet. Mon ikke det er ligesom med humlebien. Videnskaben har vist, at den ikke kan flyve. Den ved det bare ikke, så den flyver alligevel. Spøg til side. Vi ved allerede, at rigtig mange unge indvandrere og efterkommere får en uddannelse på trods af dårlige skoleresultater. I den ovenfor omtalte undersøgelse fra AKF har man set på, hvad karaktererne i matematik og dansk ved folkeskolens afgangsprøve betyder for frafald på erhvervsuddannelserne. De finder ikke overraskende, at de elever, der gennemfører en uddannelse, i gennemsnit har bedre karakterer end dem, der falder fra. Det gælder både for elever med dansk baggrund og for indvandrere og efterkommere. Men elever med indvandrer-/efterkommerbaggrund, der *gennemfører* uddannelserne, har i gennemsnit dårligere karakterer end de danske unge, der *falder fra*, så hvis man sammenligner elever med lige gode (eller dårlige) karakterer, så er unge med indvandrerbaggrund langt bedre til at gennemføre uddannelsen end danske elever med tilsvarende skoleresultater. Man kan opstille forskellige forklaringer: at de 'etniske' elever får dårligere karakterer i folkeskolen, end de egentlig skulle have; at karaktererne i folkeskolen ikke betyder så meget på de videregående uddannelser; eller også er de etniske børn mere motiverede for uddannelse og bedre til at få noget godt ud af det, de nu en gang kan.

Ovenstående nedslag kan kun antyde pointen; at de allerfleste unge foretager rationelle valg inden for de rammer, som uddannelsessystemerne sætter. Men de oplever en skæv prioritering af uddannelsespladserne, en mangel på tidssvarende uddannelser og forkert tilrettelagte uddannelser. Et uddannelsessystem, der i højere grad reflekterede de uddannelsessøgendes prioriteringer og forudsætninger, ville fjerne en del af den uhensigtsmæssige adfærd, vi ser i dag. Og passe bedre til samfundets behov. ■

INGE HENNINGSEN
Inge Henningsen er statistiker og seniorforsker ved projektet Exploring Bullying in Schools (eXbus), Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. Hun forsker i mobning og i uddannelse og køn.

Vil du også være klogere på uddannelse og pædagogik?

"Jeg tror, der er rigtig mange muligheder med den her uddannelse, for den skriver sig lige ind i nogle højaktuelle temaer og kommer med svar på mange af de udfordringer, samfundet står over for. Helt basalt lærer vi, hvad viden er, og hvor viden kommer fra - og hvor den skal komme fra fremover. Og det er jo viden vi skal sælge og leve af."
Louise Junge, studerende på Bacheloruddannelsen i Uddannelsesvidenskab

Tag en bacheloruddannelse

Ansøgning:15. marts (kvote 2), 5. juli (kvote 1)

bachelor.au.dk/uddannelsesvidenskab

"Jeg har lært at koble teori og praksis på nye måder, så jeg i dag betragter uddannelse og undervisning fra et helt andet perspektiv – udefra og i en større sammenhæng. Det har givet mig et kritisk blik på hele den måde, vi taler om uddannelse og pædagogik – i politik, i medierne og ved forskellige debatarrangementer."
Lasse Carlsen, studerende på kandidatuddannelsen i pædagogisk sociologi.

Tag en kandidatuddannelse

Ansøgning: 1. april

edu.au.dk/kandidat

AARHUS
UNIVERSITET
INSTITUT FOR UDDANNELSE
OG PÆDAGOGIK (DPU)

KALENDER

LÆS MERE OM ARRANGEMENTERNE PÅ DPU
& **TILMELD** DIG PÅ
www.dpu.dk/kalender

MARTS

13. & 20. MARTS

DRØMMER DU OM EN MASTERUDDANNELSE?
Kom til informationsmøde og hør underviserne fortælle om masteruddannelserne på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU) med studiestart september 2012

13. marts i Aarhus
kl. 17.30-19.30 på Aarhus Universitet, Trøjborgkomplekset, Niels Juels Gade 84, 8200 Aarhus N, bygning 2110, lokale 124.

20. marts i København
kl. 17.00-19.00, Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Tuborgvej 164, 2400 København NV, bygning A, Aulaen.

Der vil blive budt på sandwich og drikkevarer.
Deltagelse er gratis, men tilmelding er nødvendig af hensyn til forplejningen.
Læs mere om masteruddannelserne på *www.edu.au.dk/master.*

19. MARTS

FOLKESKOLENS UDFORDRINGER – SET FRA PROFESSOR NIELS EGELUNDS STOL
Gå-hjem-møde om den aktuelle bog 'Folkeskolens udfordringer' fra Aarhus Universitetsforlag.

19. marts kl. 15-17 på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Festsalen (lok. A220), Tuborgvej 164, 2400 København NV.
Pris: 150 kr.
inkl. bogen.

22. MARTS

VERDENS UNGE GÅR PÅ GADERNE
– HVOR GÅR DE DANSKE UNGE HEN?
Konference på Center for Ungdomsforskning.

Hvorfor går de danske unge ikke på gaden, når unge i store dele af verden gør det. Og hvad gør de unge i stedet?

22. marts kl. 9.30-13.45 på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Festsalen (lok. A220), Tuborgvej 164, 2400 København NV.

30. MARTS

KREATIVITETS-PÆDAGOGIK OG FOREBYGGELSE
– I LYSET AF IDÉEN OM KREATIVITET SOM EN DANNELSESPROBLEMATIK
Konference i anledning af udgivelsen af bogen *Kreativitet – et spørgsmål om dannelse* af Lars Geer Hammershøj.

30. marts 2012 kl. 13.00-15.30 på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Tuborgvej 164, 2400 København NV, i lokale D169.
Deltagelse er gratis.

APRIL

25. APRIL

LÆRING I DAG
Konference med Knud Illeris, Mads Hermansen og Peter Jarvis i anledning af den nye bog *49 tekster om læring.*

25. april kl. 12.30-16.00 på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Festsalen (lok. A220), Tuborgvej 164, 2400 København NV.
Pris: 800 kr. inkl. bogen.
Pris for studerende: 400 kr.

26.-27. APRIL

NATIONAL (UD)DANNELSE UNDER OPBRUD
Hvordan skal forholdet mellem det 'nationale' og det 'flerkulturelle', mellem det 'monosproglige' og det 'flersproglige' være?

International konference om de udfordringer, som etnisk kompleksitet stiller skole- og uddannelsessystemerne over for. Oplægsholdere fra Sverige, Norge, Canada og Danmark.

26. - 27. april kl. 10.00-17.30 på Institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Tuborgvej 164, 2400 København NV, lokale D169.
Pris for begge konferencedage: 1.000 kr. (inkl. middag den 26. april: 1.200 kr.).

MAJ

24. MAJ

VIDA-KONFERENCE:
SOCIAL INNOVATION I DAGINSTITUTIONER
På konferencen tegnes et bredt billede af den forskningsmæssige viden om, hvad der virker i arbejdet med udsatte børn og unge.

24. maj kl. 11-17 på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Festsalen (lok. A220), Tuborgvej 164, 2400 København NV.
Pris: 1.095 kr. Publikationer udkommet i VIDA-projektet er inkluderet i prisen.

29.-31. MAJ

LEARNING UNLIMITED
ASEM LLL Hub afholder stor international konference på Institut for Uddannelse og Pædagogik. Konferencen skaber dialog mellem forskere og beslutningstagere om livslang læring.
Læs mere om ASEM og konferencen på www.dpu.dk/asem

JUNI

14.-16. JUNI

THE 11TH NORDIC CONFERENCE ON BILINGUALISM
Hovedtemaerne for dette års nordiske konference er tosprogethed og globalisering og byder på bl.a. international oplægsholdere.

14.-16. Juni på Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet, Campus Emdrup, Festsalen (lok. A220), Tuborgvej 164, 2400 København NV. Se mere på *www.bilingualism.au.dk.*
Pris: 1.100 kr. Frist for tilmelding er 1. april.

»Min tese er, at **de nye hjernevidenskaber får lige så stor betydning for det sociale, det politiske og vores personlige selvforhold** i det *21. århundrede*, som fremkomsten af den psykologiske forståelse af mennesket havde i det *20. århundrede*.«

Sociolog **Nikolas Rose**

Asterisk
En asterisk er det typografiske tegn, der henleder opmærksomheden på noget, der kommer. Den er et forvarsel. Asterisken anvendes ofte i fremstillinger til at markere en reference, som uddyber hovedteksten, og som der kan følges op på. Magasinet Asterisk søger at foregribe og gå dybere ned i aktuelle debatter om uddannelse.

Asterisk er udgivet af:
Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU)
ARTS, Aarhus Universitet
Tuborgvej 164
2400 København NV

www.dpu.dk/asterisk
ISSN: 1601-5754

AARHUS
UNIVERSITET
INSTITUT FOR UDDANNELSE
OG PÆDAGOGIK (DPU)